

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**«МИКОЛА СЦІБОРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИК, ВІЙСЬКОВИЙ ДІЯЧ,
ТЕОРЕТИК УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ»**

студентки IV курсу, групи СОІ–41
спеціальності 014.03 Середня освіта
(Історія)

Кондрат Тетяни Володимирівни
Керівник:

Дрогомирецька Людмила Романівна
кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Кобута Степан Йосипович

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Життєвий шлях і формування особистості миколи сціборського	8
1.1.Родинне та навчально-виховне середовище та рання особистісна формація	8
1.2. Досвід військової служби та її вплив на формування переконань М.Сціборського.....	10
РОЗДІЛ 2. М.Сціборський - ідеолог українського націоналізму.....	15
2.1. Націократична концепція майбутнього Української держави	15
2.2. Устрій Української держави за проектом Конституції М.Сціборського	20
2.3. Соціально-економічний аспект націократичної ідеології М.Сціборського.....	25
РОЗДІЛ 3. Вплив М. Сціборського на розвиток націоналістичного руху в Україні.....	33
3.1 Організаційна і публіцистична діяльність Миколи Сціборського	33
3.2 Роль М.Сціборського у розвитку українського національного руху.....	38
РОЗДІЛ 4. Формування громадянської компетентності на уроках історії на прикладі М. Сціборського	43
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Однією із ключових постатей у визначенні стратегії боротьби українців за право жити в незалежній Україні є Микола Сціборський – державник, військовий діяч, ідеолог українського націоналізму, який зіграв вагомий роль у становленні та розвитку Організації Українських Націоналістів (ОУН).

Актуальність дослідження постаті М. Сціборського підсилюється його вагомим внеском у консолідацію українського націоналістичного руху, оскільки викристалізовані ним ідеї формували світогляд борців за незалежність України і мали вплив на події середини ХХ ст. Розуміння поглядів та оцінка діяльності М. Сціборського сприяє глибшому осмисленню історії українського націоналістичного руху та його ролі в історії України.

У зв'язку з реаліями російсько-української війни та сучасними геополітичними викликами вивчення ідеології українського націоналізму є важливою науковою проблемою. Теоретична спадщина М.Сціборського потребує ретельного аналізу та розуміння, оскільки український націоналізм в українському суспільному житті був і залишається могутньою, продуктивною силою.

Інтеграція біографічного матеріалу та ідей М. Сціборського в навчальний процес з історії України відкриває нові можливості для формування громадянської компетентності учнів, виховання патріотизму та національної свідомості на конкретних історичних прикладах.

Об'єктом дослідження є постать М. Сціборського як державника, військового діяча, теоретика українського націоналізму, його вплив на розвиток українського націоналістичного руху у першій половині ХХ століття, а також можливості використання його постаті та ідей у процесі навчання історії для формування громадянської компетентності учнів.

Предметом дослідження є ідейна спадщина Миколи Сціборського, зокрема його націократична концепція майбутньої Української держави, проєкт Конституції, соціально-економічні погляди, а також його організаційна та

публіцистична діяльність у контексті розвитку українського націоналістичного руху, та методичні аспекти формування громадянської компетентності здобувачів освіти на уроках історії на прикладі його постаті.

Метою дипломної роботи є висвітлення державницької та військової діяльності М.Сціборського; вивчення його теоретичних праць у контексті впливу на розвиток українського національно-визвольного руху; розробка методичних рекомендацій щодо формування громадянської компетентності учнів на прикладі вивчення поглядів і діяльності М.Сціборського.

Відповідно до мети були сформовані наступні **завдання**:

- висвітлити родинне та навчально-виховне середовище, в якому формувався світогляд М.Сціборського;
- прослідкувати етапи його військової служби;
- вивчити теоретичні праці М.Сціборського, простежити еволюцію формування його концепції національно-визвольної боротьби та визначити її основні положення;
- дослідити роль М. Сціборського у створенні та розвитку націоналістичних організацій, охарактеризувати його взаємодію з іншими лідерами національно-визвольного руху;
- визначити прийоми та форми організації навчання при вивченні теоретичних праць і діяльності М.Сціборського з метою формування громадянської компетентності учнів.

Хронологічними межами дипломної роботи є роки життя та діяльності М. Сціборського. Нижня межа – 28 березня 1898 р. – дата народження діяча, верхня межа – 30 серпня 1941 р. – дата загибелі.

Територіальні межі роботи визначаються територією, де М.Сціборський проживав та здійснював свою діяльність. Основні точки зосередження уваги включають Париж, Відень, Краків, Житомир, а також інші локації, де відбувалися ключові події, пов'язані з життям та діяльністю М.Сціборського та здійснювався вплив українського націоналістичного руху. Таким чином, територіальні межі охоплюють Європу, зокрема Францію, Австрію, Польщу та Україну, які є

ключовими контекстуальними пунктами для розуміння історії та діяльності М. Сціборського.

Методологія дослідження. В процесі написання дипломної роботи ми керувались комплексом загальнонаукових методів дослідження, а саме: спостереження, порівняння, синтезу та об'єктивності. Також було задіяно низку спеціально-історичних методів, а саме: історичного аналізу, комплексного документознавства та вивчення первинних джерел, а також порівняльного аналізу.

Стан наукової розробки. Основу джерельної бази дипломної роботи становлять праці М.Сціборського, вивчення яких дозволило констатувати, що автор створив комплексне бачення концепції української національно-визвольної боротьби [1-8]. Значний науковий інтерес становили для нас програмні документи ОУН, в яких відображено концептуальні погляди М. Сціборського [9, 14]. Важливими для вивчення досліджуваної нами проблеми є збірка документів та матеріалів з історії української суспільно-політичної думки [17] та збірки з історії національно-визвольних змагань українського народу, боротьби ОУН-УПА за відновлення Української держави, до яких, серед інших матеріалів, увійшли мемуари колишніх учасників національного руху [11, 12, 13].

Перші публікації, присвячені постаті М.Сціборського, вийшли друком за кордоном у повоєнний час завдяки зусиллям представників української діаспори Ю. Артюшенка [25], О. Бойдунчика [27], З. Книша [39], В. Мартинця [52], П. Мірчука [55]. У сучасній Україні дослідженню діяльності та вивченню теоретичної спадщини М.Сціборського присвячені праці багатьох дослідників. Зокрема, Р. Коваль досить детально розкриває маловідомі біографічні факти з життя цього М.Сціборського [40]. Систематизації положень ідеології українського націоналізму М.Сціборського присвячені праці Ю. Кондратюка [45], Р. Онуфрієва [59], Б. Червака [70]. Еволюція націоналістичних ідей М. Сціборського знайшла відображення також у наукових статтях П. Гай-Нижника [30], А. Ілленка [36], І. Ковальчука [42], С. Стельниковича [43]. О. Лозова висвітлила військовий досвід М.Сціборського та особливості військово-політичного аспекту націократії [48].

Питання формування громадянської компетентності учнівської молоді розглядаються у напрацюваннях таких українських методистів, як: П. Вербицька [75], О. Герасимчук [77], О. Гончарова [79], О. Корнейко [81], Т. Мацейків [84, 85], Т. Ремех [90], О. Пометун [88, 89], Г. Яковенко [91] та ін.

Наукова новизна роботи зумовлена спробою охарактеризувати теоретичну спадщину М.Сціборського, визначити його внесок у розробку ідеології українського націоналізму і визначити форми й методи формування громадянської компетентності учнів на прикладі вивчення постаті М.Сціборського. Авторка здійснила спробу обґрунтувати методологічні підходи до формування громадянської компетентності здобувачів освіти на уроках історії на прикладі постаті М. Сціборського. У дипломній роботі пропонується конкретна методика використання біографічного та ідейного спадку М. Сціборського як інструменту для розвитку громадянських якостей учнів, таких як патріотизм, відповідальність, критичне мислення та розуміння складних історичних процесів.

Практичне значення роботи полягає в ретроспективному аналізі життя, діяльності та впливу М. Сціборського – визначальної постаті в історії українського націоналізму. Дослідження присвячене вивченню формування ідеологічних поглядів цього видатного діяча, його взаємодії з іншими націоналістичними лідерами та впливу на становлення та розвиток організацій, таких як Легія Українських Націоналістів та Організація Українських Націоналістів. Розроблена методика формування громадянської компетентності на прикладі М. Сціборського може бути впроваджена в навчальний процес загальноосвітніх та вищих навчальних закладів, сприяючи вихованню свідомих громадян.

Апробація дослідження здійснена на кафедрі історії України і методики викладання історії. Матеріали дипломної роботи висвітлювалися на звітній науковій конференції студентів факультету історії, політології і міжнародних відносин Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника за 2024 р.

Структура роботи дипломна робота складається зі вступу, 4 розділів, висновків, списку використаних джерел (93 найменування) та 6 додатків. Загальний обсяг роботи 91 сторінка.

РОЗДІЛ 1. ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МИКОЛИ СЦІБОРСЬКОГО

1.1. Родинне та навчально-виховне середовище та рання особистісна формація Миколи Сціборського

Микола Сціборський (псевдо – Рокош, Житомирський, Органський, Луцький, Юрій) – український державний та військовий діяч, учасник Української революції 1917 – 1921 рр., підполковник Армії УНР, увійшов в історію як теоретик українського націоналізму, один із фундаторів Організації Українських Націоналістів (ОУН) (Додаток А).

Народився М. Сціборський 28 березня 1898 р. у Житомирі у дворянській родині. У фондах Державного архіву Житомирської області збереглась метрична книга Свято-Успенської церкви, в якій був охрещений Микола Сціборський. Запис свідчить, що батьками його були: «спадковий дворянин, губернський секретар Орест Михайлович Сціборський і законна дружина його Євдокія Євдокимівна, обоє православні» [53; 49, с. 7]. Хрещеними батьками записані колезький викладач Теофіл Лукич Брановський та дружина почесного громадянина Житомира Івана Семеновича Краєвського – Надія. Запис зроблено 30 серпня 1898 р.; в ньому зазначена і дата народження малого Миколи – 28 березня 1898 р. [49, с. 102].

Сім'я Сціборських була аристократичною, заможною, мала зв'язки в польському суспільстві та інтелектуальних колах. Це можна вважати важливими факторами, які вплинули на інтелектуальний розвиток Миколи, його зацікавлення питаннями політики та суспільства.

Батько працював губернським секретарем. Згідно з відомою російською «Табеллю про ранги», це цивільний ранг 12-го класу. Високий соціальний статус родини забезпечив Миколі доступ до освіти і можливостей для розвитку. Початкову освіту хлопчик здобув вдома. До Першої чоловічої гімназії Житомира (тепер – Житомирський державний університет ім. Івана Франка), яка вважалася найпрестижнішим навчальним закладом Волинської губернії, Микола вступив у віці 12 років (8 січня 1910 року). Зберігся журнал успішності за 1914—1915 навчальний рік з оцінками хлопчика. Найкраще він знав історію [40; 49, с. 8]. У

шкільних журналах також збереглись записи, що у 1914–1915 навчальному році Микола перебував у другому відділенні четвертого класу. Гімназія була восьмикласною, проте Микола її не закінчив, а після закінчення шостого класу покинув навчання [87, с. 363].

Дитинство та юнацькі роки М. Сціборського припали на період Першої світової війни та революційних подій в Росії. Ці турбулентні історичні часи, ймовірно, мали великий вплив на світосприйняття та погляди Миколи Сціборського, формування його інтересів у політиці та суспільстві.

З початком Першої світової війни багато хлопців з аристократичних родин, які були в полоні військової романтики, виявили бажання поповнити лави російської армії. Серед добровольців був і М. Сціборський, який у 1915 р. залишив навчання у Житомирській гімназії і розпочав службу в російській царській армії однорічником 1-го розряду. Практично відразу юний М.Сціборський потрапив до школи прапорщиків, яку успішно закінчив у січні 1916 р. [10, с. 160-162; 34, с. 413]

Після закінчення навчання М. Сціборський потрапив до першого лейб-гренадерського Катеринославського імператора Олександра II полку Першої гренадерської дивізії гренадерського корпусу II-ї російської армії, яка воювала на західному фронті. Службу в Російській армії закінчив в ранзі поручника. Був двічі поранений у боях. За службу М.Сціборський був нагороджений орденами Святої Анни 3-го і 4-го ступенів, Святого Станіслава 3-го ступеня та Георгіївським хрестом 4-го ступеня [40, 65].

Після лютневої революції М. Сціборський поринає у вир створення українських військових частин. У жовтні 1917 р. старшини-українці почали формування автономної національної військової частини у 1-му лейб-гренадерському полку. Це давалось надто складно, адже більшість вояків були росіянами і українців там було порівняно небагато. Але поставленої мети було досягнуто. За словами самого Миколи Орестовича, він вступив до Української армії 1 жовтня 1917 р., де в подальшому займав різноманітні військово-адміністративні посади. Як найстарший за рангом офіцер, поручник Сціборський очолив Окремий Український курінь. У листопаді 1917 р., у бою проти німців, був отруєний газами

і покинув частину. Після лікування в шпиталі його було визнано інвалідом із втратою 50 % працездатності [87, с. 387; 65].

1.2. Досвід військової служби та її вплив на формування переконань М.Сціборського

Осінь 1917 р. позначилася тим, що під час тимчасового відходу Центральної Ради до Житомира та Сарн, М.Сціборський отримав посаду при військовому міністрові Жуковському, обіймав посаду вартового старшини на засіданнях Кабінету Міністрів Всеволода Голубовича та наголошував на нечіткості в роботі міністерств та невідповідності деяких осіб своїм посадам, особливо тих, хто не мав військових знань і вищої освіти [4, с. 102-103].

Робота при військовому міністерстві справила значний вплив на подальший світогляд офіцера та дала розуміння державної роботи. Маючи гарне аналітичне мислення, Микола розумів, що Українська Народна Республіка приречена через недолугість керівництва, але всіляко намагався зберегти державу, якої він так прагнув.

Р. Коваль описує враження Сціборського від подій у Житомирі, де українські старшини стояли осторонь, спостерігаючи за зустрічю Кабінету Міністрів з фельдмаршалом фон Ейхгорном. Це викликало негоду в Сціборського, який шкодував за станом України і її представників [40].

Пізніше Сціборський стверджував, що на шляху до успішного здійснення національної мети стали провінціоналізм і нездібність українських політиків піднятися над локально-хуторянськими інтересами в ім'я національного ідеалу. Тодішні «провідники» були опановані доктринами лібералізму, демократизму і соціалізму. «Наш провід попав до рук кабінетних і соціалістичних доктринерів, «вселюдських гуманістів», так далеких од реальної роботи і кривавої бурі життя..., безсилим істериків, психологічних і духовних дегенератів та просто дрібної «шантрапи», пише Микола Сціборський [58, с. 162; 7, с. 6-7].

З великими надіями на розвиток України Микола сприйняв прихід до влади Павла Скоропадського, отримав посаду помічника, а потім і повітового коменданта в Козельці на Чернігівщині. Надії на тверду владу, які з'явилися спочатку, скоро

втрапили підгрунтя. Відчувалося вкрай негативне ставлення селянства до гетьмана через повернення поміщиків до своїх маєтків. Зростання напруги призвело до селянського повстання в серпні 1918 р., яке вже в листопаді охопило всю Чернігівщину. Не міг погодитися М.Сціборський з політикою, що її проводив П.Скоропадський «вкупі зі старими панами», бо співчував сільським трудівниками, у яких гетьманська влада «відібрала землю і повернула її поміщикам, а т.зв. “карательні отряди” нещадно катували селян» [5, с.33].

М. Сціборський усвідомлював, що такий розвиток подій призведе до катастрофи, і після підписання Скоропадським грамоти з небільшовицькою Росією, він остаточно відійшов від Гетьманату. М.Сціборського особливо непокоїло те, що в період Гетьманату в уяві тоді ще світоглядно несформованих мас було скомпроментовано саму ідею української державності. «Ця ідея, - згадував М.Сціборський, - трагічно сполучалася в їх свідомості з можливістю появи нової реакції й соціальних неправд. Наслідки скоропадщини якнайкраще використала більшовицька Москва. Як не намагалася потім Директорія УНР “брати курс на ліво” – “переліцитовуючи” большевиків у соціальному радикалізмі – нічого не допомогло !» [2, с.17].

У грудні 1918 р. вже у складі військ Директорії, що оголосили війну гетьманові, М.Сціборський розумів, що повертає до влади тих, які не виправдали сподівань українства, але й підтримувати гетьмана вже не міг [4, с. 103-104].

У складі Армії УНР М.Сціборський став ад'ютантом командира 1-го кінного Лубенського полку імені Максима Залізняка 1-ї бригади Окремої кінної дивізії, брав участь в осінній кампанії Армії УНР, що підкреслює його відданість національній ідеї та боротьбі за українську незалежність [4, с. 102].

Його служба в Українській армії завершилася у 1924 році, після чого він закінчив річні курси Академії генерального штабу Армії УНР [4, с. 102]. Старший ад'ютант штабу Окремої кінної дивізії М.Сціборський «виявив себе як бездоганний, національно-вихований старшина». Про це дізнаємось із посвідчення, що йому видав командир Окремої кінної дивізії [48, с.11].

21 листопада 1920 року, він був інтернований на території Польщі, де перебував у таборі міста Каліш [48, с. 130].

В цей час почалося формування ідеологічних переконань М.Сціборського, що підкреслило його прихильність до української національної справи [25, с. 382]. Незважаючи на незавершену середню освіту, М.Сціборський наполегливо домагався права отримати вищу освіту, навчатися Українській господарській академії (УГА) в Подєбрадах. Він звернувся до Високої ради професорів УГА з проханням про надання йому закордонної візи для переїзду до Чехії. Отримавши відмову, юнак нелегально прибув до Подєбрадів. У заявах до керівництва УГА пояснював, як важливо для нього здобути вищу освіту. Доки проблема його зарахування до числа студентів залишалася невирішеною, М.Сціборський три місяці перебував без засобів до існування і змушений був позичати гроші у благодійному комітеті та у приватних осіб [48, с.12]. До Академії Микола був зарахований за підтримки Ради Українського союзу студентів-емігрантів. У проханні Ради до Сенату УГА наголошувалося на «ті видатні здібності, які дадуть йому можливість, студіюючи в Академії... найти в ній розвиток та принести користь загальній справі» [48, с.11].

Під час навчання в академії, Сціборський відзначався високими оцінками, а у своїй дипломній роботі на тему «Аграрна політика українського націоналізму» він визначив величність, потужність і благо української нації провідною ідеєю українського національно-визвольного руху [47, с. 175].

Ерудованість М.Сціборського, його інтелект, сила переконань, неабиякі організаторські здібності захоплювали багатьох. Він належав до Управи академічної громади при УГА, що свідчить про його авторитет серед студентів У 1929 р. він успішно отримав диплом інженера-економіста, маючи на меті бути корисним для українського суспільства [48, с.12].

Період еміграції для Сціборського став визначальним у формуванні його націоналістичного світогляду, підкреслив його відданість українській національній справі. Українська господарська академія в Подєбрадах була центром, куди збиралися колишні інтерновані з різних частин України, включаючи східні і західні

землі, Буковину і Закарпаття. У Подєбрадах М.Сціборський долучився до Подєбрадського осередку Легії Українських Націоналістів (ЛУН), яка була створена в Празі в листопаді 1925 р., і став її керівником (Див. Додаток В). Він належав до тих, хто усвідомлював, що успіх визвольних змагань залежить від ідейно-політичної підготовки, вміння критично оцінити методи боротьби. Професор УГА Б.Іваницький, розмірковуючи про зв'язок академії з національно-визвольним рухом, зазначив, що в Подєбрадах «злучилися досвід старих та завзяття молоді, щоб створити осередки національної праці [24, с.382].

Важливою була роль М.Сціборського в ідеологічно-пропагандистській роботі ЛУН і введенні обов'язкового ідеологічного вишколу для її членів. У Політичній платформі ЛУН було висловлено необхідність захисту національно-державної незалежності через збройну мобілізацію нації. Ця мобілізація включала в себе створення регулярної армії і флоту, що базувалися на принципі єдиної національної військової служби, а також відродження козацтва там, де воно існувало в традиційних формах [25, с. 383]. ЛУН під час керівництва М.Сціборського прийняла щит у національних кольорах з державним тризубом та написом «Думка – думкою, меч – мечем» [51, с. 9].

ЛУН ставила своїм головним завданням цілковите визволення українського народу шляхом консолідованої боротьби всіх національно-державних сил з окупантами, створення суверенної соборної Української держави в її етнографічних та державних межах. Одна з головних засад ідеології: інтереси нації та власної держави – понад інтереси будь-якої верстви чи політичної партії [48, с.19].

ЛУН – перша організація, члени якої почали вживати такі звичні зараз слова, як «націоналіст» і «націоналістичний». У Легії також уперше було прийнято вітання «Слава Україні!» [69, с.22].

У березні 1928 року в Подєбрадах відбувся особливий з'їзд ЛУН, на якому було запропоновано створення Національно-Військового Союзу в ЧСР. Ця організація мала за мету об'єднання українських військових у єдину національно-військову структуру, що діяла на засадах самостійності та єдності українських земель [39, с. 84-85].

ЛУН під керівництвом М. Сціборського (Див. Додаток Б) активно приймала участь в підготовці та проведенні Конгресу Українських Націоналістів, як об'єднуючого форуму для всіх націоналістичних організацій. Цей конгрес мав на меті об'єднати націоналістичні осередки, які діяли на засадах національної ідеології, але не були частиною однієї організації. М. Сціборський був обраний головуючим на цьому конгресі, і це спростило процес об'єднання членів Української військової організації (УВО) з ОУН [48, с.29].

Конгрес проходив з 28 січня по 3 лютого 1929 р. і спрямовувався на консолідацію дій націоналістичних осередків в інтересах створення самостійної Української держави. ЛУН виступала консолідуючим чинником для радикальних політичних сил, які мали на меті повне визволення українського народу через консолідовану боротьбу проти окупантів і створення суверенної Української держави [25, с. 369].

М. Сціборський очолював Конгрес і був обраний до Проводу Українських Націоналістів, що полегшило процес об'єднання членів Української Військової Організації в підпільну мережу ОУН. Однак, деякі керівники УВО залишалися прихильниками її збереження і тому вона існувала до початку 1930-х років [25, с. 369].

Отже, ідеологічне становлення М. Сціборського мало велике значення для подальшої його діяльності та внеску в історію України. Долучившись до націоналістичного руху, М. Сціборський, вже маючи значний військовий досвід, активно використовував його у своїй ідеологічно-організаційній роботі. Він особливої уваги надавав консолідації всіх українських національних організацій, покликаних діяти в інтересах української державності. Його роль у створенні Легії Українських Націоналістів та Організації Українських Націоналістів свідчать про вагомий внесок у формування українського націоналізму та національної ідеології.

РОЗДІЛ 2. М.СЦІБОРСЬКИЙ - ІДЕОЛОГ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ

2.1 Націократична концепція майбутнього Української держави

М.Сціборський увійшов в історію як один з ідеологів українського націоналізму. У 1935 р. у Парижі він видав книгу «Націократія», в якій виклав своє бачення української державності [5]. У книзі шість розділів: «Демократія», «Соціалізм», «Комунізм», «Фашизм», «Диктатура», «Націократія». М.Сціборський аналізує різні суспільні устрої, які панували на той час у світі й переходить до основної теми: «висвітлення концепції державно-політичного й соціально-економічного устрою, що її заступає сучасний організований український націоналізм» [48, с. 50].

Термін «націократія» М.Сціборський трактує як систему правління нації у власній державі, «що здійснюється силою всіх суспільно корисних верств, об'єднаних – відповідно до своїх соціальних і виробничих функцій – у представницькі органи державного управління» [5, с. 91]. Здавалося б, це реалістичний план, який цілком можливо реалізувати. Але – за однієї умови, а саме – наявності не абстрактної, а реальної політичної нації.

У цьому творі Сціборський різко, а часом і справедливо критикує демократичний, соціалістичний, комуністичний і монархічний суспільні системи. Натомість він дуже прихильно трактує фашизм італійського зразка. Для Сціборського «фашизм — це перш за все націоналізм — любов до батьківщини й патріотичні почуття, доведені до самопожертви й культу жертвовного фанатизму» [5, с. 49, 78].

М. Сціборський відзначає різницю між рухом, представленим Організацією Українських Націоналістів (ОУН), та італійським фашизмом, але одночасно він та інші ідеологи ОУН взяли на озброєння елементи так званого «корпоративізму» у своїй концепції організації державного життя в рамках «націократії» [30, с. 183].

Слід відзначити, що М. Сціборський, разом з Є. Онацьким, висловлювали критичне ставлення до ідеології націонал-соціалізму, який був характерний для нацистського режиму в Німеччині [13, с. 95].

Диктатуру М.Сціборський вважає лише тимчасовим явищем, яке не може стати постійним державним устроєм. Він переконаний, що навіть найкраща еліта з часом почне деградувати через тотальне володіння владою. На думку М.Сціборського, без реальних механізмів оновлення еліти нові якісні елементи перестануть до неї приходити, а сама еліта почне старіти і втрачати свої якості [5, с. 111].

В якості прикладу, Сціборський згадує італійський фашизм, де еліта з часом стала відірваною від народу кастою через постійність диктатури. Він наголошує на тому, що навіть політична еліта, яка має всі необхідні якості для ефективного управління суспільством, не зможе діяти в умовах політичної системи, побудованої на неправильних принципах, і врешті-решт приречена на занепад [5, с. 50-51].

Націократи вирішували це питання дуже просто: не надто заморочуючись аргументами, вони заявили, що «нація — це вічність», а отже, вони заявили, що те, чого вони хочуть, є дійсним. Звідси їхня нездатність брати участь у будь-якій дискусії щодо здійсненності системи, яку вони пропонують. «Вирішальним є те, — пише Сціборський, — що націоналізм не є простою партійною теорією, а універсальним світоглядом і непримиренним у своїй внутрішній передумові. «Помирити» його з кимось «з'їздними» методами неможливо, «дискусії» і переговори..., поєднання ідеологічного вчення націоналізму з політичною тактикою «всеукраїнських з'їздів» було б для нього самогубством» [5, с. 85].

На етапі національної революції та після неї, за словами Сціборського, має існувати національна диктатура, що зможе мобілізувати націю на боротьбу, знищити ворогів, провести необхідні соціально-політичні та економічні зміни і підготувати ґрунт для постійного державного і суспільного ладу. Цю диктатуру, за його словами, повинні очолити самі революціонери, які стояли на чолі змін. Вони, за його думкою, будуть справжньою елітою, оскільки готові до випробувань і здатні на все заради перемоги національної революції та відповідної перебудови суспільства і держави [5, с. 104-105].

Відповідно до моделі М. Сціборського, формою соціальної організації націократії є державний синдикалізм. Націократія відкидає участь політичних

партій в державному управлінні. Диктатура, яку має підтримувати шокуюча, войовнича частина революції – організований націоналізм. Оскільки М. Сціборський був одним із найвпливовіших членів Проводу ОУН, то зрозуміло, яку організацію він мав на увазі. Водночас, всупереч фашистській доктрині, яка визнавала диктатуру єдиною формою організації суспільства, Сціборський підкреслював, що в національно-демократичній державі влада диктатора буде короткочасною [5, с. 98-99].

Покладаючись на диктаторське керівництво для виконання історичних завдань, націоналізм вимагає ризику власного збереження та старіння, коли він стає самоціллю. На противагу іншим авторитарним концепціям, націоналізм розглядає диктатуру не як постійний принцип, а лише як тимчасовий етап, який виправданий доцільністю [5, с. 61-62].

Так Сціборський уявляв національно-демократичну Українську державу: маси беруть участь у громадсько-політичному житті через представництво в органах місцевого самоврядування та профспілкових організаціях. За адміністративним принципом держава має бути поділена на регіони, округи та комуни, якими керують власні органи самоврядування [5, с. 115-118].

Останні вибори проводяться на основі прямого, загального, рівного і таємного голосування. У всіх галузях адміністративного поділу є також загальнодержавні, адміністративні, господарські та інші установи, які будуть виконувати свої завдання під безпосереднім керівництвом державного уряду [5, с. 98-99].

Законодавчим органом є Державна рада, яка обирається на тих же принципах, що й місцеві, з числа кандидатів, запропонованих синдикатами. Глава держави буде головою нації та державної організації [5, с. 115-116].

У розробленій ним концепції еліта суспільства мала бути перш за все функціональною, тобто відповідати вимогам, які перед нею стоятимуть. Сціборський, так само як і інші націоналісти, бачив еліту не як замкнену групу чи окремий клас, а як провід нації, що формується з найкращих представників

суспільства і має постійно оновлюватися, не втрачаючи зв'язку з народом [36, с. 667].

Верховне політичне керівництво нації повинне постійно оновлюватись, доповнюватись новими, молодими елементами через всеохоплюючу систему професійного представництва та місцеве самоврядування. Формування політичної еліти має бути не одноразовим, а безперервним процесом, бо припинення його веде до занепаду політичної системи та суспільства в цілому [5, с. 102-103].

Сціборський підтримує добір еліти з усіх соціальних верств нації, відмовляючись від спадкового підходу та застосовуючи принцип надкласовості при побудові суспільного життя. У своїй роботі «Демократія» він розглядає практичні механізми формування політичної еліти, описуючи українську державу, яку планували будувати українські націоналісти, тому питання формування політичної еліти в цій роботі є одним із основних [1].

Отже, перед нами дещо примітивна, але цілком правдоподібна схема державного устрою. Необхідно зауважити на тому, що його елементи (наприклад, представники президента на місцях) свого часу були запозичені режимом Леоніда Кравчука, а інші (повне обмеження прав Верховної Ради) – схоже, мрія нинішнього режиму. Єдине, що перетворює плани Сціборського на відверту утопію, це – як ми вже помітили – спрощене трактування процесів формування української нації [5, с. 115].

Сціборський стверджував, що метою ОУН не є змагання за домінування над нацією, а радше прагнення до самовладдя нації, що є місією, з якою стикається організований націоналізм та буде стикатися в майбутньому. Однак, згодом, з посиленням фашистських режимів у країнах Європи, ОУН відмовилася від будь-якого удаваного служіння інтересам нації [68]

В подальшому однопартійність і тоталітаризація всіх державних структур стали стрижнем політичної програми ОУН. На її Другій Великій Асамблеї, що відбулася в Римі в 1939 р., серед іншого зазначалося, що в новій Україні, існування політичних партій буде заборонено, а єдиною формою організації населення

Держави буде ОУН – як основа державного устрою та чинник національного виховання та організації суспільного життя [50, с. 104].

Одразу зазначимо, що «інтегральні» націоналісти не створили власної держави. Щоправда, 30 червня 1941 р. бандерівський відділ ОУН намагався проголосити «відновлення української державності» в окупованому німцями Львові. Однак, нова влада не любила таку «самостійність». Як згадує журнал «Самостійна Україна» (Чикаго, США), один із очевидців подій, присутній на оголошенні офіцер абатства Кох, «не привітався з людьми, які зібралися, сказав щось погрозливе і нарешті сказав: Ви будете робити те, що скаже вам німецький уряд» [68].

Оскільки бандерівці не поспішали підкорятися волі окупаційної влади і розпускати створений ними «уряд», німці його просто знищили менш ніж за два тижні з дня проголошення «незалежності». На жаль, на цьому державницьке суперництво прихильників Д. Донцова закінчилося [87, с. 373].

Лише в серпні 1943 р., коли на власному досвіді бандерівці зрозуміли, що, по-перше, їхня орієнтація на нацистський фашизм зазнала краху, а по-друге, переважна більшість українців не бажає йти шляхом, вказаним Д.Донцовим, вони змінили наголос. Тоді 3-й Надзвичайний Збір Бандерівського Проводу ОУН ухвалив нову програму, принципово відмінну від вимог Донцова. Цікаво, що зауваження Донцова щодо нової програми ОУН(б) на засіданні не були враховані [68]. Зокрема, в документі зазначалося, що «організовані українські націоналісти борються за інтереси української нації і тому їм чужа будь-яка ідея панування над нацією. ОУН бореться за свободу преси, слова, думок, переконань і світогляду. Проти офіційного нав'язування суспільству доктрин та ідеологічних догм... За повне право національних меншин плекати власну за формою і змістом національну культуру... За рівноправність усіх громадян України, незалежно від національності, у державних і суспільних справах. права та обов'язки» [9].

Відтак український самостійницький рух, який активно впроваджував Микола Сціборський, пішов новими шляхами, яких Д. Донцов не передбачав. Спочатку це була лише декларація про наміри – адже люди, виховані на

«націоналізмі», не могли відразу відкинути свої погляди. Але основна ідея національно-визвольної боротьби українського народу суттєво змінилася. Замість тоталітарних принципів «інтегрального» націоналізму його основним змістом стали принципи загальнолюдських прав і свобод людини, в тому числі національних [68].

На думку М. Сосновського, «зв'язок між ідеологією українського націоналістичного руху та ідеологією «активного націоналізму» можна графічно зобразити у вигляді двох ліній, які виходять з різних точок і в окремій точці майже сходяться або перетинаються з іншими, щоб незабаром повністю розділитися». У 1940-х роках цей зв'язок остаточно перервався і розвиток української націоналістичної думки пішов своїм шляхом, а розвиток ідеології «активного націоналізму» зупинився і фактично зупинився на працях самого Донцова [34, с. 205].

2.2. Устрій Української держави за проєктом Конституції М.Сціборського

Серед важливих ідеологічних розробок Сціборського слід виділити його працю «Нарис проєкту основних законів Конституції Української Держави» [3]. Проєкт вказаного документу був створений у вересні 1939 р. за вказівкою А. Мельника. Після смерті Є. Коновальця та в умовах зростання конкуренції серед лідерів ОУН виникла потреба чітко викласти програму ОУН та бачення розвитку майбутнього державного устрою Української держави як незалежного державного утворення [57, с. 47-48].

Окрім того, напередодні Другої світової війни, коли перед Україною постала реальна загроза опинитися в центрі протистояння Радянського Союзу та Німеччини, надзвичайної ваги набула необхідність вироблення власної тактики в умовах військових дій. М. Сціборський був одним із тих, хто розумів, що ні на яку зовнішню підтримку сподіватися не варто, а треба розраховувати на власні сили. Початок війни з більшовиками, хоч і дав надії на можливе зрушення на сході Європи, проте змушував бути якнайобережнішим у відносинах з німецькими фашистами. В Україну готувалися похідні групи ОУН, які, використовуючи війну, мали бути готові кожної миті зникнути в підпіллі та обернути зброю як проти більшовиків, так і проти німців [25, с. 2]. В разі сприятливих обставин похідні групи

могли б виступити з готовими проектами державотворення в різних ділянках суспільно-політичного життя. Так виникла ідея написання Конституції, основного державницького документа. Цю справу керівництво ОУН доручило М. Сціборському.

Теоретичні висновки конституційного проєкту М.Сціборського лягли на строгі рядки конституційних артикулів. Документ складається з одинадцяти розділів, кожен з яких конкретизує й унормовує певну ділянку громадського, політичного, соціального і правового життя українського народу [3].

Основна концепція Української держави задекларована вже у першій статті проєкту: «Україна є суверенною, авторитарною, тоталітарною, професійно становою державою, що носить назву Українська держава» [3, с.2]. Ознака суверенності, безумовно, мала політичний підтекст, бо в першу чергу всі українські націоналісти прагнули створення незалежної зовнішньо і внутрішньо держави з власним суверенітетом, що повинен бути основним правовим підґрунтям становлення нової держави. Але поєднання двох непоміжуваних в одному контексті ознак ставить питання, в чому розумів автор різницю авторитаризму і тоталітаризму? Коментарів Сціборського щодо цього співвідношення не залишилося. Сучасна наука розглядає їх як політичні режими, існування одного з яких виключає одночасне існування іншого [47, с. 131].

Згідно з Конституцією М.Сціборського, Україна – суверенна унітарна держава української нації, що будується на засадах націократії. Націократія — це, власне, влада нації в державі, що спирається на організовану й солідарну співпрацю всіх соціально-корисних верств населення. Основні засади націократії — національна солідарність, понадкласовість і понадпартійність («Держава вище класів і партій!») [3, с. 2].

Великий помітний блок питань був присвячений голові держави. Проєкт Конституції ідентифікує лідера держави з лідером нації, через якого справжній суверен – українська нація – реалізує всю повноту влади, надаючи йому надзвичайно широкі повноваження: довічне правління та повну верхову владу. Фактично, було передбачено, що всю повноту влади здійснює Українська Нація

через Вождя Нації, що уособлювало її єдність та суверенітет. Вождем міг стати українець від 35-ти років, який володіє цивільними і політичними правами. Обирався він на довічно Великим Збором Нації у складі Державного Сойму та Верховної Ради Національної Праці. Обсяг повноважень Голови дозволяє зробити висновок, що він мав фактично необмежену владу. Обрання на невстановлений час, вся повнота виконавчої влади, вплив на формування судової влади, право розпуску парламенту, безапеляційного вето, надання дозволу на арешт парламентарів, контроль за виконанням бюджету, зосередження військової влади надає йому статусу диктатора, обмежити чи припинити владу якого конституційними методами неможливо [3, с. 3-4].

Конституція Сціборського передбачала чітку схему розподілу влади на законодавчу, виконавчу і судову гілки, запроваджувала інститут громадянства.

Законодавчою владою, згідно з Конституцією мав займатися Державний Сойм, до якого входили представники всіх верств населення. Він обирався дворівневою процедурою і міг бути розпущеним або призупиненим Головою Держави, в згоді з інтересами держави. Право законодавчої ініціативи в Державному Соймі мали Голова Держави, Збір Державних Секретарів, кожен Державний Секретар і Посол до Державного Сойму зокрема [3, с.4]. Аналіз повноважень парламенту дозволяє зробити висновок, що він був позбавлений реальних важелів впливу на виконавчу та судову владу і був фактично маріонеткою в руках Голови Держави та «демократичним фасадом» тоталітарної системи. Про це переконливо свідчать статті «Конституції», які регламентують процес формування та діяльності парламенту.

Ряд статей «Конституції» регламентували роботу органів судочинства. Вищим органом в системі судової влади мав бути Найвищий Адміністративний Суд [3, с.8]. Конституція передбачала скликання Найвищого Касаційного Суду на випадок спорів між судовими та адміністративними установами, де розгляд справ був відкритим. Судді складали присягу та обирались довічно [3, с.9]. Отже, за своєю структурою система судочинства, запропонована М. Сціборським, є подібною до

сучасних і могла б претендувати на неупередженість та об'єктивність прийняття рішень, якби не момент повного контролю за останньою з боку Голови Держави.

Контроль з боку держави пропонується в проєкті у галузі економіки, фінансів та соціальної сфери, де праця визнається як моральний та суспільний обов'язок кожного громадянина. Також заборонялося створення та функціонування політичних партій та ідеологічно незалежних угруповань. Єдина ідеологія в цій державі – український націоналізм, а єдина форма політичної організації суспільства – це Організація Українських Націоналістів. Відповідно, державний контроль над громадянами повинен бути надзвичайно жорстким і всеохоплюючим, а принципи державної політики – інтегралізм, тотальність і централізація влади [3, с. 7-8].

Основним принципом соціальної організації Української Держави є взаємодія та співробітництво всіх соціально-продуктивних шарів, яке регулюється державою в інтересах української нації. Відповідно до видів діяльності, професій та господарських функцій, всі соціальні шари нації консолідуються в професійно-станних організаціях [3, с. 11-12].

Професійні стандартні об'єднання є державними інституціями, які об'єднуються відповідно до адміністративно-територіального поділу країни та принципу вертикальної організації, утворюючи центральні установи в межах галузей праці, професій та господарських функцій, які вони представляють. Всі дорослі громадяни України, які виконують певні виробничі функції в суспільстві, зобов'язані бути членами відповідних професійних стандартних об'єднань, за винятком тих, хто позбавлений цивільних чи політичних прав. Окремий закон визначить форми професійної стандартної організації держави та суспільства [3, с. 4].

Функціонування центральних професійних органів, які представляють різні види та галузі праці, професії та господарські функції, регулюється і керується, на рівні всієї країни, Вищою Радою Національної Праці. Вища Рада Національної Праці складається з представників центральних професійних органів, які представляють різні види та галузі праці, професії та господарські функції в межах

держави. Організаційні форми, завдання та обсяг повноважень Вищої Ради Національної Праці будуть встановлені окремим законом. Глава держави скликає, відкриває, закриває та розпускає Вищу Раду Національної Праці [3, с. 4-5].

Щодо робітничого питання, працівники та роботодавці, об'єднані в професійні спілки, мають своїх представників у відповідних професійних установах та в Національній Раді Праці, які беруть участь у вирішенні питань соціальної політики та економічного виробництва держави. Матеріальні та виробничі відносини різних соціальних груп, об'єднаних в професійні спілки, а також відносини всередині цих спілок та між ними, регулюються під наглядом і контролем Національної Ради Праці. Роботодавці та працівники мають право на особисті та колективні умови в рамках Кодексу Праці та під контролем Національної Ради Праці в справах, що стосуються їхніх інтересів. Законом забороняються страйки робітників та локауті роботодавців, як такі, що суперечать концепції націократичної держави та принципам соціальної і національної солідарності [3, с. 9-10].

Суттєвою деталлю було визначення співвідношення держави і церкви в Конституції. Згідно з проєктом Конституції, Українська держава визнавала релігію як суттєву цінність, що сприяє формуванню духовно-моральних якостей особистості, суспільства та нації. Держава позиціонувала себе захисницею церкви та брала на себе обов'язок забезпечувати її функціонування. Національними церквами, визнаними державою, були Українська Греко-Католицька Церква з Митрополитом у Львові та Українська Православна Автокефальна Церква з Патріархатом у Києві. В Українській державі гарантувалися свобода світогляду та релігійних переконань, якщо вони не суперечать моральним та духовним цінностям українського народу [3, с. 14].

У сфері освітньої політики та організації наукової діяльності в Україні, держава гарантувала кожному громадянину свободу наукових досліджень, навчання та академічної свободи. Метою освіти та виховання в Українській державі визначено створення особистості, здатної до активного творчого життя та громадської діяльності. Контроль та нагляд за освітніми закладами мала

здійснювати держава. Основою освітньої системи визнано національну, державну, обов'язкову та єдину школа, яка повинна забезпечувати всебічний розвиток особистості. Приватні освітні установи та навчання іноземними мовами дозволялося виключно за згодою влади в кожному окремому випадку та підлягало її контролю. Навчання в державних освітніх закладах, від початкової до вищої освіти, мало бути безкоштовним. Для підготовки провідних фахівців суспільства, держава гарантувала сприяння кожному обдарованому та старанному громадянину в здобутті вищої освіти. Держава також була готова забезпечувати створення установ для позашкільної освіти [3, с. 14-15].

Держава встановлювала контроль над всіма видами видавничої діяльності, включаючи пресу. Участь іноземців у видавничій та пресовій діяльності допускалася виключно за окремою згодою влади та підлягала її контролю. Видання іноземними мовами також дозволялося виключно за згодою влади та підлягало контролю [3, с. 15].

2.3. Соціально-економічний аспект націократичної ідеології М.Сціборського

В полі зору М.Сціборського була проблема раціонального використання економічного потенціалу України. Ще зі студентських років його цікавило земельне питання та шляхи його вирішення в Україні. Після закінчення факультету економіки та кооперації (Економічний факультет) Української Господарської Академії (УГА) в Подєбрадах написав магістерську роботу під назвою «Аграрна політика українського націоналізму» [47, с. 175].

Майбутній інженер-економіст зауважив, що розвиток інтенсивного селянського сільського господарства відповідає інтересам держави. Український націоналізм прагне до створення робітничо-селянського господарства, побудованого на засадах обмеженого права купівлі-продажу земельної власності. Аграрна політика повинна бути спрямована на підвищення стандартів землі до рівня сильної економіки середнього робітничого класу. Держава повинна стати на шлях всебічної підтримки робітничого селянського господарства. Велике значення надавалося розвитку сільськогосподарської кооперації, наданню пільгових кредитів

селянам, налагодженню агрокультурної та агроосвітньої справи тощо. Про цю тезу позитивно відгукнувся відомий економіст і соціолог (за даними Директорату – міністр внутрішніх справ) Олександр Мицюк [47, с. 175]

Розмірковуючи про сучасне становище селянства в Україні, автор підкреслює, що воно особливо тяжко відчуває гніт з боку окупантів. Населення східних земель страждає через більшовиків, які обіцяли мир, свободу і вільну працю, а довели селян до злиднів і смертельного голоду. Це й не дивно, адже комуністи не приховують, що для запровадження пролетарського суспільного ладу необхідно остаточно зламати опір «контрреволюційного» селянства. Розділивши селян на курулів, підкуркульників, середняків і бідняків, комуністи сіють ворожнечу, розбиваючи не лише громади, а й родини. Ця руйнівна робота відбувається в умовах жахливого терору. Найбільш сумлінних і безкомпромісних розстрілювали, сотні тисяч родин висилали на Сибір [47, с. 175].

Примусова колективізація є негативним явищем. Компенсація за примусову працю в колгоспах настільки незначна, що не вистачає для забезпечення існування. Селян, які зазнають переслідувань навіть за такі прості речі, як випікання пирога на свято, перебувають у ще важчих умовах. М. Сціборський вважає колективізацію сучасним кріпацтвом і висловлює співчуття селянам, які, «перебуваючи в рабстві, злиднях і голоді, змушені підтримувати ненаситного, смертельного ворога – голодну, дику московську орду» [6, с. 10]

Населення західних територій під польською окупацією також зазнає утисків, хоча закон передбачає однакові права для всіх громадян країни. Власне, цей закон може безкарно порушувати найменший польський чиновник. Окупаційний режим гальмує розвиток української культури, науки та освіти. М. Сціборський зазначає, що, незважаючи на потреби українського населення, Польща віддає величезні території нашої землі армії, яка воювала проти українського народу. Шляхом масової колонізації наших земель окупанти вирішують проблему «земельного голоду» корінних польських селян, а також збільшують відсоток польського населення на західних землях, що їм вигідно з політичних мотивів [47, с. 176].

Не забуває М. Сціборський і про селянство інших українських земель, яке перебуває під владою різних країн не в найкращому становищі. На його думку, не існує жодної нації на землі, яка б не захищала своїх прав як українська. Таким чином, свобода та територія, і, як наслідок, процвітання нашого народу, можуть бути досягнуті та гарантовані лише шляхом невтомної, непохитної та організованої революційної боротьби проти всіх окупантів нашої Батьківщини. Цю свободу та територію в державі буде захищено та гарантовано лише сильною, самодостатньою та повністю незалежною від будь-яких зовнішніх сил Самостійною та Соборною Державою Україна, обраною революцією українського народу [6, с. 16-17]

Зокрема, М. Сціборський представив інструкції-заповіді, які ОУН видає селянству, щоб отримати волю і землю. По-перше, селянство має усвідомити свою силу; по-друге, відчувати гордість за приналежність до українського народу, навчитися любити Батьківщину і ненавидіти її ворогів; по-третє, селянство має активізуватися і, нарешті, селянство має брати участь у революційній боротьбі. [6, с. 26-28]

Протистояння окупаційній владі, на думку М. Сціборського, має виявлятися в боротьбі з хлібозаготівлями та іншими заготівлями, саботажі в колгоспах і радгоспах, невиконанні розпоряджень окупаційної влади, масовій несплаті податків окупанти, страйки, відмова від закупівлі промислової продукції, виробленої в монополістичних державах тощо, роблять усе можливе для послаблення ворожих сил – ОУН вказує селянам такі шляхи й способи здобуття волі й землі. [6, с. 29].

Вважалося доцільним створити Всеукраїнську селянську спілку, до якої б увійшли виборні представники селянства. Через них селянам забезпечувалася участь в управлінні державою [6, с. 43]

Отже, за відповідної аграрної політики робітничі ферми сприяли б більшому розвитку промисловості, ніж капіталістична власність на землю. Інтересам Української держави та її економічному розвитку відповідав би розвиток інтенсивного, трудомісткого селянського господарства. [2, с. 31]

Оскільки аграрна революція була неминучою реакцією селянства на його важке становище, метою було закріпити завоювання революції. Надалі вважалися доцільними лише деякі корективи, зокрема планомірний і раціональний перерозподіл землі між працюючими селянськими господарствами з метою підвищення їх продуктивності [2, с. 36]

Український націоналізм зосереджувався на приватній, але регульованій власності на землю в праві купівлі-продажу. Ідея полягала в тому, щоб запобігти надмірному накопиченню землі в руках окремих власників понад норму, встановлену для даного сільськогосподарського регіону, або надмірному дробленню [47, с. 177; 56, с. 159-160].

Націоналістична влада, пам'ятаючи про можливий опір капіталістичних поміщиків, у тому числі перших, все ж перешкоджала викупу капіталістичних поміщицьких маєтків, експропрійованих під час революції. Ніхто не повинен порушувати загальний принцип експропріації без придбання великих капіталістичних земель. [2, с. 56]

Землевпорядна діяльність була спрямована не на зниження норм землеволодіння, а на підвищення її до рівня середнього селянського робітничого господарства. З огляду на те, що більшовицька колективізація знищила здорову сільську кооперацію, націоналістична аграрна політика мала б повністю відродити її. Методику ліквідації колгоспів (деколективізацію) планувалося проводити в певній послідовності з урахуванням конкретних умов і обставин на місцях і здійснювати паралельно з відбудовою та зміцненням одноосібних господарств [2, с. 94]

Згадуючи досвід розвинутих країн, М. Сціборський підкреслив важливу роль кооперації в сільському господарстві. Він вважав, що держава, залишаючи селянству необхідну свободу самостійності і водночас конструктивно керуючи ним, повинна активно сприяти розвитку кооперативного руху та зміцненню центральних і місцевих організаційних зв'язків між його окремими гілками. Проблема сільськогосподарського кредиту була визначена окремо і в умовах окупації в Україні не була належним чином вирішена. Крайовий уряд мав подбати про організацію

центрального та місцевих банків, діяльність яких держава координувала б з роботою кредитної кооперації, щоб забезпечити сільське господарство доступним кредитом. Заслуговує на увагу й розвиток сільського господарства в селі [47, с. 177].

Тому держава повинна підтримувати господарство середнього трудового селянина шляхом розвитку кооперації, правильної організації сільськогосподарської справи та охорони його майна і результатів праці [2, с. 99-102]

Для повного уявлення про аграрні проблеми України М. Сціборський у своїй праці наводить цифрові дані про стан основних сільськогосподарських ресурсів. Автор переконливо показує, який згубний вплив мала сталінська колективізація на сільське господарство радянської України. Сумно закінчилася й більшовицька «механізація» сільського господарства. Владі не вдалося збільшити ні посівні площі, ні підвищити врожайність. [2, с. 105]

М. Сціборський провів ще більш копітку роботу, щоб на основі багатого фактичного та цифрового матеріалу довести, що Україна є однією з найбагатших і економічно найпотужніших країн світу з точки зору економічних ресурсів і виробничих можливостей. У праці «Україна в цифрах» він подає статистичний огляд території, населення та народного господарства [47, с. 178].

Визнаючи сільське господарство однією з найважливіших галузей народного господарства України, М. Сціборський наводить порівняльні дані про місце України порівняно з іншими країнами світу в різних галузях сільського господарства. Якщо в середині 1930-х років Україні вдалося зберегти друге-третє місце у світі за виробництвом пшениці, жита, ячменю, цукрових буряків, льону, конопель і картоплі, то тваринництво, знищене більшовицькою колективізацією, відійшло на п'яте місце і нижче. Це при тому, що до Першої світової війни Україна посідала одне з перших місць у Європі за поголів'ям худоби. М. Сціборський підкреслює, що «за нормальних умов розвитку тваринництва Україна зможе посісти значно вагоміше місце у світі» [8, с. 33].

Порівнюючи забезпеченість лісовими ресурсами України та інших країн, М. Сціборський приходить до висновку, що надання лісових площ дає змогу

раціонально вести лісове господарство, яке може не лише задовольнити внутрішні потреби країни, а й бути якісним експортним продуктом. Не ігнорується можливість створення на українських землях курортів світового рівня, туристичних центрів і готелів. [8, с. 35].

У висновку статистичного дослідження Сціборський спростовує хибну думку про те, що сама економічна структура України визначає переважно аграрний характер її економіки. Він стверджує, що Україна має всі дані для того, щоб стати високоіндустріальною країною, в якій аграрний сектор економіки зайняв би належне місце [8, с. 41].

Таким чином, напрацювання М. Сціборського, присвячені питанням аграрної політики, зосереджують увагу на раціональному використанні економічного потенціалу України та гармонійному розвитку всіх галузей народного господарства. М. Сціборський підкреслює, що завданням такої політики є захист інтересів селянства та підтримка його розвитку.

На соціально-економічні погляди М. Сціборського досить суттєво вплинули ідеї державного синдикалізму. Зокрема, він вважав цю ідеологію оптимальною формою організації суспільних відносин. У його розумінні, синдикалізм був певним об'єднанням людей, зайнятих виробництвом у певній галузі, для охорони їхніх професійних інтересів. Завданням революційного синдикалізму було об'єднання та захист інтересів окремих професійних груп, що мали творити автономні господарські організми у вигляді синдикатів. Таким чином, синдикалізм посприяв формуванню націоналістичних поглядів, що передбачають підпорядкування економічних інститутів та процесів інтересам нації та держави. В результаті, націократія Миколи Сціборського поєднує ідеї націоналізму та корпоративізму, надаючи синдикатам ключову роль у державному управлінні та економіці [4, с. 87-90].

Одже, Микола Сціборський відіграв важливу роль у формуванні політичної агенди українського націоналістичного руху, а його ідеї вплинули на розвиток української політичної думки і визначили подальшу стратегію національного руху. В цьому контексті, необхідно розглянути деякі ключові аспекти його теоретичних

концепцій та реформаторських пропозицій, а також їхнє значення та наслідки для українського політичного життя.

- Ідеологія націоналізму. Сціборський підтримував ідею українського націоналізму, що визнавав незалежність та самовизначення українського народу. Він прагнув створити національну державу, яка б відображала інтереси та цінності українців.

- Корпоративізм і «націократія». Його концепція «націократії» передбачала створення системи управління, де влада належала б професійним та соціальним групам, а не окремим політичним партіям. Ця ідея мала на меті забезпечити ефективне управління та єдність нації.

- Критика комунізму та нацизму. Сціборський був критиком комуністичного режиму та нацизму, вважаючи їх за загрозу для українського національного руху. Він активно протиставлявся радянській ідеології та імперському впливу Радянського Союзу на Україну.

- Відновлення державності. Його ідеї спрямовувалися на відновлення української державності та боротьбу за незалежність країни. Він виступав за утвердження української мови, культури та історії.

- Політична активізація націоналістів. Ідеї Сціборського стимулювали політичну активізацію українських націоналістів, що сприяло формуванню та розвитку різноманітних націоналістичних організацій [5, с. 36-37, 91, 104-105, 111-112].

В цілому, ідеї Миколи Сціборського визначили інтелектуальний фундамент для українського націоналістичного руху та мали значний вплив на його стратегії та тактику. Хоча деякі з його концепцій можуть бути обговорюваними чи критикованими, їхнє значення для формування української політичної думки і суспільства загалом не може бути недооціненим.

Таким чином, детальний аналіз праць М.Сціборського дає підстави стверджувати, що Микола Сціборський сформулював власну українську національну ідеологію, в якій детально розкриває соціально-економічні та політичні основи розвитку української політичної концепції незалежності.

Таким чином, у конституційному проєкті М. Сціборський пропонував варіант сильної держави з тоталітарним режимом. Однак, цей тоталітаризм мав бути зменшений через те, що громадяни та іноземці цієї держави все ще мали б певний обсяг цивільних прав і свобод, громадяни могли би мати рівні політичні права, а також передбачалася децентралізація та місцеве самоврядування. Вказані ознаки все ж нагадують авторитарний режим. Враховуючи вищезгадане, теоретичний проєкт Конституції Української держави Миколи Сціборського можна вважати досить важливим феноменом в розвитку української націоналістичної державотворчої концепції, оскільки був важливим кроком для формуванню національної ідеології Організації українських націоналістів.

РОЗДІЛ 3. ВПЛИВ ІДЕЙ МИКОЛИ СЦІБОРСЬКОГО НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ В УКРАЇНІ

3.1 Організаційна і публіцистична діяльність Миколи Сціборського

Публіцистична активність Миколи Сціборського стала невід'ємною складовою політичної пропаганди українського націоналістичного руху, відіграючи важливу роль у формуванні та розвитку цього руху протягом ХХ ст. Поширення українських націоналістичних ідей стали орієнтиром для численних громадських діячів та політичних лідерів, що прагнули досягти незалежності та самовизначення українського народу.

Напередодні формування Конгресу українських націоналістів велике значення приділялося виданню «Розбудова Нації». Цей ідеологічний друкований орган, створений у січні 1928 р., був ключовим для Проводу українських націоналістів і мав виконати функцію консолідації зусиль між Проводом українських націоналістів (ПУН) та українськими націоналістичними організаціями по всьому світу. Керівництво ПУНу дало М. Сціборському доручення забезпечити систематичний економічний аналіз на сторінках журналу, моніторинг новин з регіону Підкарпаття та залучення широкого кола кореспондентів з різних регіонів для співпраці з «Розбудовою Нації». Окрім цього, йому також необхідно було спроектувати план майбутньої націоналістичної організації, враховуючи різноманітні думки та пропозиції [49, с. 33-32].

Поруч з цим, у контексті створення Легії українських націоналістів, колишні українські військові, які не схилялися до козацького романтизму, спочатку намагалися знайти виправдання своєї української націоналістичної ідеології в різноманітних нових європейських рухах. Проте М. Сціборський рішуче виступив проти наслідування цих нових західноєвропейських рухів. Вказаний історичний діяч обрав шлях розробки власної ідеологічної синтези всередині української національної ідеї та започаткував нову, третю течію ЛУН, що, фактично, призвело до формування Організації Українських Націоналістів [25, с. 383-383].

М. Сціборський спроектував схему майбутньої націоналістичної організації, названої Організацією українських націоналістів. Візуальна схема структури з

відповідними поясненнями була надана до Проводу українських націоналістів. Основним принципом схеми є концепція єдиної націоналістичної організації, заснованої на принципі монократичного централізму в керівництві та децентралізації на місцевому рівні, діяльність якої повинна бути адаптована до різних умов роботи на різних територіях, включаючи окуповані землі. Схвально поставився до запропонованої ідеї керівник секретаріату В. Мартинець, який у листі до Д. Андрієвського зазначав, що розроблена Сціборським схема є результатом їх обговорень на засіданнях керівництва. На його думку, вона дуже доречна і не потребує внесення значних коректив [46, с. 99-100].

В лютому 1928 р. у Празі було одержано урядовий дозвіл на видання друкованого органу ПУН «Розбудова Нації». В цей час Микола Сціборський став його офіційним видавцем, а В. Мартинець – головним редактором. У журналі ПУН видавалися різні матеріали, включаючи рішення, звіти про дослідження, заяви та повідомлення. Розглядалися питання, пов'язані з політикою, ідеологією, філософією, соціологією та економікою. Крім того, публікувалися статті з історії та літератури, різноманітні огляди та хроніки подій. В усіх публікаціях дотримувалися наукового стилю та термінології. Щомісяця понад тисячу копій розповсюджувалося в різноманітних регіонах світу [49, с. 34-35].

У 1930-х рр. У Парижі М. Сціборський редагував двотижневик «Незалежність», пропагував українську справу на теренах Франції та інших країн. У травні 1933 року Український Народний Союз у Франції видав перше число тижневика «Українське Слово». М. Сціборський разом з В. Марганцем, М. Капустянським, О. Ольжичем, Д. Андрієвським, Є. Онацьким брав участь у творенні чергових чисел газети, був її постійним автором. Крім традиційних інформацій про українське життя у Франції та загальносвітових новин, важливе місце на сторінках «Українського Слова» відводили аналітичним статтям, оглядам української та світової преси про Україну, ідеологічним матеріалам [49, с. 43-44].

З моменту заснування ОУН М.Сціборський активно займався організаційними питаннями. Під його наглядом був ключовий напрямок діяльності – залучення до організації нових членів. Згідно з «Устроєм Організації Українських

Націоналістів», ті, хто прагнули приєднатися до ОУН, мали надати заяву у двох копіях (одна зберігалася в управлінні відділу, друга направлялася організаційному референту) та дві рекомендації від діючих членів ОУН. У заяві мало бути вказано, до яких організацій або партій належить або належав заявник. Новоприбулий протягом шести місяців вважався претендентом. Для переходу в статус повноправних членів він повинен був виконати конкретне завдання голови відділу. Обов'язком членів ОУН було виконувати вказівки керівних органів, поширювати ідеологію українського націоналізму та дбати про розширення організації [49, с. 36].

Завдяки ідеям М. Сціборського Програма Організації Українських Націоналістів активно працювала над питанням розвитку українських політичних еліт. По-перше, основним завданням було створення елітарної націоналістичної структури, яка виступала б як провідна сила національної революції. Це передбачало відбір та підготовку націоналістичних кадрів, а також методи мобілізації широких народних мас на шляху до визволення. По-друге, необхідно було визначити, яким чином має бути організований майбутній державний та суспільний лад в Україні, визначивши роль та місце еліти в цьому процесі, а також принципи її формування. Ці два аспекти стали основою теоретичної думки ОУН і займали центральне місце у програмі розвитку націоналістичного руху [14, с. 7-9].

Для забезпечення конспірації роботи ОУН необхідна була дисциплінованість і вишколеність членів. Завдання для них, такі як: розповсюдження антипольських «летючок» та написів проти адміністрації на громадських будівлях Галичини та Волині, мали переважно пропагандистський характер. Основні принципи націоналістичного світогляду визначались через публікації в націоналістичних виданнях «Національна Думка», «Державна Нація», «Самостійна Думка», і особливо в часописі «Розбудова Нації». Тут були оприлюднені праці М. Сціборського, зокрема: «Предпосилка національної революції», «Соборність психології та політики – основа націоналізму». Головні ідеї були більш детально розкриті в праці «Націократія», нарівні з «Призначенням України» Ю. Липи, «Націоналізмом» Д. Донцова [60, с. 193; 38].

Референтура під керівництвом М. Сціборського приступила до наступного етапу діяльності — розширення існуючих відділів та заснування нових у тих теренах, де вже започатковано було працю і створення відділів там, де їх не було досі. На початок жовтня 1929 року було сформовано 15 відділів ОУН у різних країнах й тривала праця щодо формування ще 10 відділів. У 1930-х рр. були засновані відділів ОУН в Софії (Болгарія), Білгороді та Загребі (Югославія), Царгороді (Туреччина), Відні (Австрія) та Варшаві (Польща) [49, с. 39]. Враховуючи вищезгадане, не викликає здивування, що Д. Квітковський підкреслював важливість думки Сціборського про перетворення референтури преси та пропаганди на потужний і авторитетний інструмент для поширення правдивої інформації про Україну та демонструвати шляхи боротьби української нації за здобуття національної державності [31].

Після трагічної смерті Євгена Коновальця всередині ОУН розпочалася боротьба за лідерство. Незабаром виникло протистояння між двома фракціями - прибічниками Андрія Мельника, якого Коновалець вважав своїм спадкоємцем, та прибічниками Степана Бандери. Молоді «бандерівці» вимагали від Мельника вигнати з ПУНу М. Сціборського, Омеляна Сеника та Ярослава Барановського, що фактично означало б переворот в ОУН, оскільки ці особи мали найсуттєвіший вплив на організацію. Мельник не бажав йти на поступки, що призвело до розколу ОУН. Микола Сціборський залишився вірним мельниківцям, незважаючи на його симпатію до молодого крила та негативне ставлення до націонал-соціалізму та самого Гітлера [31].

Слід зауважити, що ще на сторінках газети «Українське Слово» М. Сціборський гостро висміяв політиків, які вірили у великодушність Гітлера та чекали підтримки фашистської Німеччини для реалізації планів щодо відродження незалежності України [62, с. 60].

Після підписання пакту між Гітлером і Сталіним у 1939 році, М. Сціборський написав статтю, де підкреслив незалежність українського націоналізму і відмовився від співпраці з обома режимами. Він підтримував ідею національної диктатури як форми політичного устрою, яка відповідала перехідному періоду і

підкреслював необхідність побудови України на основі власних національно-кратичних принципів, що сприяли б її стійкості та розвитку. [12, с. 406]

У цілому, позитивне ставлення німецької окупаційної влади дозволило як ОУН (б), так і ОУН (м) активно розвивати свої організаційні структури та реалізовувати певні ініціативи в сфері посиленого військового навчання кадрів. Обидві фракції ОУН готувалися до формування уряду та основної частини адміністрації, розробляли плани створення генеральних штабів, приймали розпорядження та закони [49, с. 75].

30 червня 1941 року бандерівський відділ ОУН намагався проголосити «відновлення української державності» в окупованому німцями Львові. Однак нова влада не любила таку «самостійність». Як згадує журнал «Самостійна Україна» (Чикаго, США), один із очевидців подій, присутній на оголошенні офіцер абатства Кох, «не привітався з людьми, які зібралися, сказав щось погрозливе і нарешті сказав: Ви будете робити те, що скаже вам німецький уряд» [68; 15, с. 229; 16, с. 343-344].

Оскільки бандерівці не поспішали підкорятися волі окупаційної влади і розпускати створений ними «уряд», німці його просто знищили менш ніж за два тижні з дня проголошення «незалежності». Під час початку німецької окупації України, Микола Сціборський вирушив у складі мобільної групи «Північ» до Києва з метою створення місцевих українських органів влади. Наприкінці липня 1941 року, разом зі своїми товаришами, він прибув до Львова, а згодом, разом з Омеляном Сеником, вирушив до Житомира [31].

Описуючи події Житомирського вбивства, зазначається, що на звук пострілу Сціборський обернувся та отримав смертельні поранення в обличчя та шию. Окрім нього, жертвою цього нападу став Омелян Сеник, який помер відразу після першого пострілу. Вбивцю застрелив випадковий німецький вояк. [42, с. 56]. Зазначається, що в інших джерелах та висловлюваннях групи ОУН розглядали вбивство як провокацію, а гіпотетичні версії намагалися покласти вину на агентів НКВС чи навіть на німецьких вояків [42, с. 56].

У ході розвитку ідеологічних поглядів М. Сціборського, вказані події свідчать про його готовність до самопожертви та високих ризиків, на якій він був готовий йти заради впровадження націоналістичних цілей та швидкого відновлення Української держави. Активна публіцистична та організаційна активність Сціборського мала суттєвий вплив на формування пропагандистських ідей у Організації українських націоналістів. Згаданий інцидент свідчить про активну роль Миколи Сціборського в національній справі, його прихильність до ідей ОУН, а також демонструє ризик, який він брав на себе, беручи участь у цьому русі в умовах тогочасного історичного періоду.

3.2 Роль М. Сціборського у розвитку українського націоналістичного руху

Реакція українського суспільства на ідеологію Миколи Сціборського відображає складні та багатогранні процеси, що відбувалися в політичному та ідеологічному просторі України протягом ХХ століття. Його ідеї та концепції стали предметом жвавих дискусій та спротиву, а також знайшли підтримку серед певних шарів суспільства. В цьому розділі ми проаналізуємо реакцію українського суспільства на ідеологію М. Сціборського, висвітлимо різноманітність поглядів та підходів до його ідей, а також визначимо ключові аспекти цієї реакції.

Микола Сціборський, як ідеолог та один із лідерів українського націоналістичного руху, висловлював концепції, які значно вплинули на політичну агенду свого часу. Його ідеї стосувалися відновлення державності, національної самосвідомості та культурної ідентичності українського народу. Проте, реакція на його ідеологію була далеко не однозначною. Деякі шари суспільства підтримували його концепції та віддавали перевагу націоналістичному напрямку, тоді як інші ставилися до них зі скепсисом чи відкритим ворожнечим [87, с. 371-372]

У цьому контексті важливо дослідити, як українське суспільство сприймало ідеї М. Сціборського, як ці ідеї впливали на його політичну свідомість та активізували громадянське суспільство. Аналізуючи цю реакцію, ми зможемо краще зрозуміти динаміку політичних процесів в Україні та їхній вплив на подальший розвиток країни.

Звідси можна зробити такий висновок: український націоналізм, як ідеологія і форма політичного руху, був опосередкованою реакцією на модернізаційні процеси, а не їхнім наслідком. Модернізація, яка здійснювалася під егідою панівних щодо українців націй, підсилювала асиміляційні процеси, відчуження сільської культури від міської, провокувала кризу традиційних цінностей, зосереджених для більшості української інтелігенції в ареалі традиційно-аграрної культури [44, с. 156].

У світлі аналізу реакції українського суспільства на ідеологію М. Сціборського можна зробити декілька висновків.

По-перше, ідеї М. Сціборського та ідеологія ОУН викликали різноманітні реакції серед українського суспільства. Деякі групи підтримували ці ідеї як шлях до відродження української нації та досягнення незалежності. Інші сприймали їх критично через їхні радикальні аспекти та можливі наслідки для стабільності та міжетнічних відносин в країні [87, 370].

По-друге, ідеї М. Сціборського вплинули на формування політичної культури та національного самосвідомості українського народу. Вони стали одним із фундаментальних елементів українського націоналізму та відіграли значну роль у формуванні ідентичності української інтелігенції та активних учасників політичного життя [87, 371].

По-третє, реакція на ідеологію М. Сціборського свідчить про складність та розмежованість українського суспільства щодо націоналістичних поглядів. Вона відображає глибокі соціальні, культурні та історичні розділи, які існують у країні та впливають на сприйняття політичних ідеалів та цінностей [87, 371].

Вцілому, реакція українського суспільства на ідеологію М. Сціборського відображає складність та розмаїття політичних думок та уявлень українського народу. Вона показує, що націоналістичні ідеї мають своє місце в політичному спектрі України, але їхнє сприйняття залежить від багатьох чинників, включаючи історичний контекст, соціальні обставини та особисті переконання кожного індивіда.

Ідеї Миколи Сціборського, як визначного представника українського націоналізму, мають вагому спадщину, особливо в умовах сучасної політичної та військової ситуації в Україні, пов'язаної з агресією Росії. Його ідеї та концепції знайшли відгук у серцях численних українців, що виявилися важливими для формування політичного ландшафту країни та руху за незалежність.

Микола Сціборський розробив цілісну концепцію націократії, яка визначала державний та суспільний лад майбутньої української держави. Його ідеї з приводу формування еліти, національної диктатури та корпоративної системи влади викликали обговорення та знайшли підтримку серед численних націоналістичних груп [59, с. 210].

Умови війни з росією сприяли активізації націоналістичних настроїв в українському суспільстві. Ідеї М. Сціборського сприяли відновленню та підтримці національного самосвідомості, підкреслюючи важливість захисту національних інтересів та суверенітету.

Відновлення національного самосвідомості в Україні під час війни з Росією виявилось одним із найважливіших аспектів сучасного політичного та соціального життя країни. Цей процес охопив різні сфери суспільства та виявився ключовим для оборони національних інтересів та суверенітету.

Агресія росії викликали хвилю патріотизму серед українського населення. Громадяни почали активніше виражати свою прихильність до країни, її історії та культури. Зміцнення патріотичного настрою сприяло відновленню національного самосвідомості та почуття гідності серед українців [44, с. 107]

Війна з росією також призвела до зростання інтересу до української історії, культури та мови. Українці більш активно вивчають свою спадщину, вшановують пам'ять героїв минулого та розвивають українську мову [80, с. 127].

Українське суспільство стало активніше підтримувати соціальні та культурні ініціативи, спрямовані на збереження та розвиток української ідентичності. Це охоплює різноманітні заходи, від культурних фестивалів та виставок до відновлення пам'ятників та меморіальних майданчиків [80, с. 128]. Молодь відіграє важливу роль у відновленні національного самосвідомості. Різноманітні молодіжні

організації, громадські ініціативи та освітні проекти сприяють формуванню патріотичних цінностей та української ідентичності серед молодого покоління [80, с. 128].

Відновлення національного самосвідомості має важливе значення для сучасної України. Цей процес сприяє зміцненню національної єдності, формуванню оборонної та мобілізаційної потенції країни та підтримці національних інтересів у відповідь на зовнішні загрози. Він також сприяє побудові сучасного українського суспільства на основі демократичних цінностей та гідності.

Микола Сціборський активно розвіював міфи про український національний рух. В якості прибічника ОУН, він спростовує звинувачення багатьох сучасних істориків та політиків, які вважають, що український націоналізм є проявом антисемітизму. Наприклад, М. Сціборський надає значущу роль єврейській національній меншині в майбутній державі [49, с. 84].

Ми підтримуємо позицію В. Стефанів щодо думки про те, що українську ідеологію, яку розробляв Микола Сціборський, є незручною для тих критиків української історії, які бачать в українському визвольному русі суто шовіністичні риси. Саме на основі ідеологічних принципів Миколи Сціборського формувалася теоретична програма ОУН, яка в період діяльності Української повстанської армії та Української головної визвольної ради визначалася як «Воля людині - воля народам», і в повоєнний час знайшла подальший розвиток в діяльності Антибільшовицького блоку народів [49, с. 33-32, 85].

Під впливом ідей М. Сціборського український націоналістичний рух зазнав певного зміцнення та консолідації. Націоналісти виступають за активний опір агресії Росії та підтримку ідей національної самостійності. Проте, його ідеї також стикаються з викликами та проблемами. Деякі його погляди можуть бути спірними або неприйнятними для певних шарів українського суспільства, що призводить до внутрішніх конфліктів у націоналістичному русі [87, с. 372].

Український націоналістичний рух продовжує знаходитися під впливом ідей М. Сціборського, які визначають його спрямування та стратегії дій в умовах війни з росією. Спадщина цих ідей є невід'ємною складовою української ідентичності та

національного руху, що продовжує активно впливати на політичний та соціальний розвиток країни. Виходячи з аналізу впливу ідей Миколи Сціборського на розвиток націоналістичного руху в Україні, можна зазначити кілька ключових моментів.

По-перше, ідеї Миколи Сціборського стали важливим керівним світлом для формування ідеологічних засад та стратегій українського націоналістичного руху, зокрема Організації Українських Націоналістів (ОУН). Його концепція «націократії» надала орієнтир для побудови державності та соціального устрою української держави.

По-друге, ідеї М. Сціборського відображають глибокі національні амбіції та прагнення до незалежності українського народу. Його визначення націократії як системи, що здійснює владу нації, знайшло відгук у серцях тих, хто прагнув до національного відродження та самовизначення.

По-третє, ідеї М. Сціборського стимулювали активну політичну та соціальну діяльність в українському суспільстві, особливо серед інтелігенції та молоді. Вони сприяли формуванню національної свідомості та обороні національних інтересів.

Загалом, ідеї Миколи Сціборського мають значний вплив на розвиток націоналістичного руху в Україні, відображаючи довгострокові національні аспірації та прагнення до самовизначення та незалежності українського народу. Вони стали фундаментом для будівництва національної ідентичності та державності, а також важливим елементом в історії українського націоналізму.

РОЗДІЛ 4. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ НА ПРИКЛАДІ М. СЦІБОРСЬКОГО

Одним із завдань сучасної освіти є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів, виховання громадянина України як освіченої, творчої особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні риси, громадянська зрілість, патріотизм. Посилення виховної функції освіти, формування на шкільних уроках громадянськості, моральності, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, любові до Батьківщини, розглядаються як один з найважливіших напрямків державної політики у сфері освіти [76, с. 4; 72, с. 47; 92, с. 3].

Пріоритетність вищезазначеного відображена в нормативно-правових документах, а саме в Концепції Нової української школи (2016) [23], законах України «Про освіту» (2017) [19], «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2024) [18], Державному стандарті базової і повної загальної освіти (2020) [17], Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2022) [21].

Основні цілі полягають у розвитку громадянської свідомості та самостійності, підтримці національної ідентичності, зміцненні авторитету громадянства, а також формуванні адекватного ставлення до державних інституцій та влади, дотриманні законів та критичному мисленні [83, с. 132].

Основною ідеєю реформи Нової української школи (НУШ) є компетентнісне навчання. Це означає, що учні не лише здобувають знання, а й вчаться застосовувати їх на практиці та розвивають свої навички. Для НУШ розроблено нові освітні стандарти, в яких «компетентність» визначається як «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, цінностей та інших особистих якостей, яка визначає здатність особи успішно соціалізуватися, здійснювати професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [23, с. 10; 81; 82].

За цих умов особливого значення набуває громадянська компетентність, формування якої є завданням загальної середньої освіти. Її ключова мета – виховати свідомого громадянина, патріота, професіонала, людину, світогляд і спосіб мислення якої спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні [23, с. 12].

На необхідності створення сприятливих умов для формування та розвитку громадянської компетентності людини на всіх рівнях освіти та у всіх її складниках акцентує увагу Концепція розвитку громадянської освіти, схвалена Кабінетом Міністрів України. Йдеться про те, що формування громадянської компетентності дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізовувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження та розвиток демократії [22].

Громадянська компетентність – це здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства [87, с. 18]. О.Пометун наголошує, що громадянська компетентність ґрунтована на громадянських цінностях, які уналежнюють ідеали, переконання й відповідну моральну позицію особистості; формування громадянської компетентності як готовності діяти в освітньому процесі може здійснюватись виключно в спільній діяльності вчителя та учнів; тісно пов'язані компоненти громадянської компетентності формуються комплексно, тому завданням закладу загальної середньої освіти є створення умов для набуття учнями цього комплексу знань, навичок і ставлень [87, с. 19].

О. Герасимчук, О. Пометун, Т. Ремех відзначають, що громадянська компетентність учня складається з трьох компонентів: ціннісного (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання тощо), діяльнісного (уміння та навички) та процесуального, або особистісно-творчого (стосується сферу самореалізації) [76, с. 7; 87, с. 42; 90, с. 36]. Кожен із цих компонентів, на думку О.Пометун, можна представити як інтегровану рису особистості.

Розвиток громадянських компетентностей учнів забезпечується насамперед шляхом формування таких якостей особистості, як обізнаність, здатність до дослідницької діяльності, активність, ініціативність, комунікабельність, співучасть та відповідальна діяльність. Ці завдання вирішуються як у навчальному процесі, так і в позакласній роботі, відповідно до рівнів шкільної освіти та вікових особливостей учнів кожного з них [87, с. 20].

Трошки ширше структуру громадянської компетентності учня розглядає Т. Ремех. Вона виділяє такі основні елементи громадянської компетентності, як: мотиваційний (здатність виявляти інтерес до аналізу взаємозв'язків, механізмів діяльності соціального оточення, соціальних інститутів і суспільства, виявляти ініціативу); ціннісний (здатність усвідомлювати і визнавати такі цінності, як: особистість, гідність людини, толерантність, демократичні принципи, повага до прав і свобод, демократичних норм, інститутів громадянського суспільства, законів держави); когнітивний (громадянознавчі знання щодо себе, своїх соціальних ролей, соціальних інститутів); операційно-поведінковий (готовність і здатність орієнтуватися у ситуації, прагнення вплинути на те, що відбувається, готовність до компетентної участі в суспільному житті, спроможність робити свідомий вибір, ухвалювати рішення) [90, с. 38].

Громадянська компетентність учнів на уроках історії формується шляхом вивчення історичних подій, аналізу їхніх причин і наслідків, а також розуміння важливості громадянських цінностей та прав людини. Сприятливим періодом для формування громадянської компетентності через зростання самостійності та самосвідомості учнів вважається старший шкільний вік, коли учні починають усвідомлювати соціальні цінності та якості, які є важливими для їхнього оточення, починають підвищувати вимоги до них у самих себе і у своїх товаришів. Цей період сприяє формуванню громадянської свідомості та активної громадянської позиції у майбутніх дорослих [83, с. 133].

Щоб сформувати в учнів громадянську компетентність в першу чергу слід навчити їх думати, аналізувати, бачити історичні події і факти в їх розвитку і взаємозв'язках.

Вирішенню завдань формування в учнів громадянської компетентності на уроках історії, на думку Т.Майцейків, сприятиме врахування у змісті шкільного курсу історії України таких важливих позицій:

1. програма вітчизняної історії має містити певну систему історичної інформації, що засвоюється як аксіологічні, громадянознавчі історичні знання, уміння і навички, в яких особистість опановує відповідні способи розумової діяльності;
2. курс має акцентувати увагу на питаннях досвіду нашого народу щодо боротьби за власну свободу та незалежну державу, ставлення до світу, до людей, до себе. Тільки такий підхід може повною мірою забезпечити емоційно-ціннісний розвиток особистості учня у процесі навчання історії;
3. навчання історії має будуватися на основі розгляду історії ідей, концепцій, теорій як драми людей, яка розігрується в конкретній історичній та життєвій ситуації, і це дає можливість здійснити необхідний емоційний та морально-етичний вплив на учнів [84, с. 17].

Орієнтованість процесу навчання історії на формування у старшокласників громадянської компетентності потребує використання відповідних форм, методів, методичних прийомів та засобів навчання. Сучасні потреби суспільства, упровадження нового Державного стандарту загальної середньої освіти потребують організації освітнього процесу через особистісно зорієнтований, компетентісний, діяльнісний підходи [17]. Їх реалізацію забезпечують інтерактивні методи та прийоми кооперативного навчання, технології розвитку критичного мислення, проблемне навчання, метод проєктів, що сприяють розвитку ключових компетентностей і наскрізних умінь учнів [87, с. 42].

Формування громадянської компетентності учнів на уроках історії можна здійснити через включення інтерактивних методів, орієнтованих на організацію процесу комунікації. Такими методами є: груповий (взаємодія учасників процесу навчання реалізується через співпрацю в малих групах); колективний (багатостороння взаємодія, в якій бере участь кожен учень класу); колективно-груповий (коли робота малих груп поєднується з роботою всього класу) [83, с. 134].

Інтерактивні методи щодо формування громадянської компетентності учнів вважаємо ефективними, оскільки вони передбачають вільне обговорення різних точок зору, висловлення і захист учнями власної позиції, постійну багатосторонню комунікацію. Учні вчаться аналізувати, співпрацювати в групі та команді, виконувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання, спільно визначати мету діяльності, планувати, розробляти стратегії індивідуальних і колективних дій, застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації [73, с. 26].

Формування громадянської компетентності учнів можна здійснити через використання методу проблемного навчання шляхом включення таких елементів, як дискусії, дебати. Використання інтелектуальних ігор, засідань «круглого столу», тематичних діалогів, прес-конференцій, ділових ігор та інших інтерактивних методів емоційно збагатять уроки. Проблемне навчання характеризується тим, що перед учнями ставиться проблемна ситуація, яка потребує вирішення, що спонукає їх не лише використовувати наявні знання, але й самостійно, за керівництвом вчителя, здобувати нові знання [78, с. 21].

Розглянемо кілька прикладів застосування інтерактивних методів на навчальних заняттях з історії України, які стосують постаті Миколи Сціборського та його ролі в розвитку української ідеології.

Метод «Коло ідей». Клас поділяється на три малі групи. Першим кроком цього методу є те, що здобувачі освіти 10-го класу, розділені на невеликі групи, повинні надати інформацію своєї команди, підкресливши роль Миколи Сціборського та Андрія Мельника в створенні Організації українських націоналістів. Учням дозволяється використовувати додаткові джерела інформації під час спільної роботи. На виконання завдання відводиться 7-8 хвилин. Після закінчення часу, вчитель послідовно запитує кожну групу, доки не будуть висловлені всі ідеї. Під час цього процесу, він фіксує ідеї кожної малої групи на дошці. Це дозволить кожній команді повідомити про результати своєї роботи, уникаючи ситуації, коли перша група, що виступає, надає повну інформацію. Після

закінчення презентацій, групи можуть обговорити складений на дошці перелік [79, с. 83].

Метод «Дерево рішень». Учні 10 класу, аналізуючи інтелект-карту ключових складових інтегрального націоналізму [77, с. 148], мають дати відповідь на запитання: «Як впроваджувати націократію Микола Сціборський в сучасній Україні?». Для цього їм видають уривки з оригінальної праці вказаного історичного діяча. Учням роздаємо зразок «дерево рішень», який вони мають заповнити (рішення 1, 2, 3). При цьому учні мають визначити позитивні і негативні сторони реалізації одного із ідеологічних проєктів інтегрального націоналізму – націократії в сучасній Україні. Учні обговорюють рішення і поступово пробують заповнити вказану схему. Далі вони об'єднують в малі групи і мають запропонувати щось нове для наявної схеми. Група має шляхом обговорення дійти спільного варіанту рішення [79, с. 83].

Обговорення проблеми в загальному колі. Під час реалізації цього методу стільці або парти розташовані по колу. Класу висувається проблемне питання: «Організаційна діяльність Миколи Сціборського в Організації українських націоналістів». Весь клас має обговорити ключові здобутки Миколи Сціборського в ОУН. Здобувачі освіти мають змогу користуватися уривками зі спогадів членів ОУН про діяльність Сціборського в цій організації. Обговорення продовжується доти, доки є бажання висловитися. Вчитель може взяти слово в кінці обговорення (якщо вважатиме це необхідним) і також висловити свою думку щодо цього питання [88, с. 79-80].

Ротаційні (змінювані) трійки. Учням 10 класу мають проаналізувати і дати відповіді на наступні питання: 1. Для чого створювалася Конституція Української держави Миколи Сціборського? 2. Чи вплинув військовий досвід Миколи Сціборського на його подальшу націократію (на основі письмових уривків про розбудову Збройних сил Української держави за конституційним проєктом автора)? 3. В чому різниця сучасної Конституції України та Конституції Української держави Миколи Орестовича? Учням надаються уривки із вказаних документів. Здобувачі освіти об'єднують у трійки. Вони розташовані так, щоб кожна з них бачила трійку

справа й трійку зліва. Разом усі трійки мають утворити відповідне коло. Кожній трійці дають однакове відкрите питання (однакове для всіх). Кожна трійка повинна послідовно відповісти на це запитання. Після нетривалого обговорення учень просить учнів розрахуватися від 0 до 2. Учні з номером 1 переміщуються до наступної трійки в напрямку руху годинникової стрілки, а учні з номером 2 – через дві групи в протилежному напрямку. Учні з номером 0 залишаються на своїх місцях і є постійними учасниками рійки. В результаті утвориться повністю нова група. Після трьох таких ротацій, кожен учень зустрічається із шістьма іншими учнями. В кінці групами підводяться підсумки [88, с. 35].

Ці методи сприяють залученню учнів до вирішення історичних проблем і завдань, сприяють розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей та навичок комунікації, спонукають учнів до самостійного пошуку відповідей на складні питання, що стимулює їхню цікавість та саморозвиток [87, с. 102].

У шкільному курсі історії теми, присвячені створенню і діяльності ОУН та розвитку українського національного руху на початку Другої світової війни, при вивченні яких можна використати напрацьований нами у дипломній роботі матеріал, розглядають у 10 класі. Ми взяли за основу підручник інтегрованого курсу «Історія : Україна і світ», автором якого є О. Гісем [77] і підручник історії України для 10 класу (рівень стандарту), авторами якого є В. Власов і С. Кульчицький [75]. Серед постатей, аргументовано оцінювати або характеризувати діяльність яких пропонують навчальні програми з історії для 10 класу, М. Сціборський, на жаль, не згадується [20]. Відповідно, у підручниках ми не знайшли інформації, яку автори пропонували б опрацювати учням, щоб ознайомитися з цією історичною постаттю. Тому, ми вирішили здійснити спробу заповнити цю прогалину і запропонувати методичні рекомендації щодо формування громадянської компетентності учнів на прикладі вивчення теоретичної спадщини і діяльності одного з лідерів українського національного руху М. Сціборського.

При висвітленні життя та діяльності історичних постатей учителям доцільно показувати її на тлі епохи, в яку особистість жила та діяла, підводити школярів до розуміння того, що кожна людина є представником свого часу, свого народу, є

частиною сучасного їй суспільства. Тому, вважаємо, що знайомити учнів з ідейно-теоретичною спадщиною М.Сціборського та його впливом на розвиток ідеї українського націоналізму доцільно при вивченні теми «Створення та діяльність ОУН».

У процесі формування громадянської компетенції дослідники вирізняють методи формування громадянських знань і методи вироблення вироблення громадянських навичок. Перший блок представлений інформаційно-дискусійними (бесіди, розповіді, проблемні завдання) і методами самостійного здобуття знань (виконання завдань із застосуванням підручників, біографій, історичних документів і т.ін.). Методи вироблення громадянських навичок спрямовано на формування інтелектуальних (через можливість використання дискусії, «мозкового штурму», театралізації, політичних ділових ігор) та практичних навичок (участь у суспільнозначущих заходах, робота над створенням громадських проєктів, тощо.) [80, с. 17].

Ознайомлення учнів з діяльністю визначної історичної постаті має охоплювати різні аспекти: біографічні відомості; ідейні погляди, які визначали спрямованість діяльності діяча; умови, в яких історична особа діяла; основні напрямки і успіхи діяльності; вплив на конкретні історичні події, тощо.

З метою формування громадянських знань можна запропонувати учням ознайомитися з біографічною довідкою про М. Сціборського, проаналізувати його життя та зробити висновки щодо формування його громадянської позиції. Таке завдання може виконувати одна група учнів, а інші отримають аналогічні завдання на основі запропонованого учителем біографічного тексту виявити історичні умови, які вплинули на становлення особистості і формування поглядів Д. Донцова, С. Бандери.

Логічним продовженням попереднього завдання може бути ознайомлення учнів з висловлюваннями вищезгаданих історичних діячів, які відзеркалюють їхні погляди щодо ідеології українського націоналізму, трактування ними понять «нація», «держава», «український націоналізм».

М.Сціборський у своїй теоретичній спадщині, про що йшлося у попередніх розділах дипломної роботи, подав авторське бачення шляхів утвердження і розвитку держави, яка опирається на національну ідею. Після ознайомлення учнів з цитатами з його праць «Націократія» [4] та «Нарис проекту основних законів (Конституції) Української держави» [3] учням пропонується знайти відповідь на питання, чому М.Сціборський ототожнює поняття «нації» та «держави».

Також можна запропонувати учням порівняти сучасне енциклопедичне трактування поняття «нація» з визначенням, яке цьому поняттю дає М.Сціборський, котрий вважав націю «найвищою органічною формою людського співжиття», зауважуючи, що спільна мова, культура, матеріальні інтереси мали місце на початковому етапі її формування, а важливою складовою визначив «дух (ідеї) і воля до творчості та боротьби» [4, с. 67].

Проблемне питання: «Які положення ідейно-теоретичної спадщини М.Сціборського актуальні й у нинішніх умовах розбудови та зміцнення Української держави?» учням пропонується вирішити після ознайомлення з уривками з вищезгаданих праць М.Сціборського, такими, як: 1) «Принципова засада українського націоналізму – творення потужної й великої держави, що в стані була б кожночасно – через свою внутрішню скріпленість і зовнішню активність – найкраще здійснювати завдання Української Нації та захищати її інтереси перед іншими націями» [4, с. 81]; 2) «Чимало українців застановлялося над питанням: чому в інших народів партії – в рішальний для нації час – вміють знаходити спільну мову та єдність для спільного чину, а наші не вміють; чому там вони виявляють здібність у певних моментах відсувати дрібне й другорядне перед основним і найважливішим – а ми ні?.. Життя – це суровий суддя!!! Воно нічого не дарує тим, хто не хоче й не вміє його розуміти» [30]; 3)

«Сучасний парламентаризм витворює свого роду «спеціалістів» від політики, цілком відірваних від народного ґрунту. Партійні комітети стають «торгівельними бюроми», де можна купити-продати суспільний інтерес по вподобі. Це давно вже призвело до скупчення в проводі партій різних неморальних суспільних покидьків, а самій політичній діяльності надало в народній opinio характеру несумлінного і

своєкорисного гешефтмахерства. Внаслідок – найкращі, здібні, творчі елементи суспільства з відразою відвертаються від політики» [30].

Проблемні запитання розвивають в учнів уміння критично мислити, висловлювати свою думку і наводити аргументи. Для вирішення проблемного питання пропонуємо використати метод «мозкового штурму», варіант проведення «кульки». Проблемне питання буде «пусковим», воно зазначається у формі кулі в центральній частині сторінки. Під час обговорення ідеї учнів фіксуються на папері з вказівкою певного взаємозв'язку. Така організація взаємодії учнів дає змогу протягом досить короткого проміжку часу (3-5 хвилин) зафіксувати ідеї, що виникають у здобувачів освіти. Коли учні висловлюють свої думки, вчитель записує всі пропозиції у вигляді пов'язаних між собою кульок на дошці чи на великому аркуші паперу в послідовності їх висловлювання без коментарів, зауважень чи запитань. На завершення проводиться оцінка та обговорення запропонованих ідей [79, с. 64].

Наприклад, на уроці історії України, що стосується проблем ідеологічних засад ОУН, десятикласникам пропонується дати відповідь на наступне проблемне запитання: «Чи можна віднести ідеї націократії до фашистських ідеологій?». Воно буде «пусковим», оскільки зазначається у формі кулі в центральній частині сторінки. Під час обговорення пов'язаних питань, вони фіксуються на папері з вказівкою певного взаємозв'язку. При цьому обраний варіант методу надає змогу протягом досить короткого проміжку часу (3-5 хвилин) зафіксувати ідеї, що виникають у здобувачів освіти. Коли учні висловлюють свої думки, вчитель записує всі пропозиції у вигляді зв'язаних між собою кульок на дошці чи на великому аркуші паперу в послідовності їх висловлювання без коментарів, зауважень чи запитань. На завершення проводиться оцінка та обговорення запропонованих ідей.

У проблемних завданнях із ситуацією припущення вчитель може запропонувати учням створити власну інтерпретацію історичних подій, явищ, також пояснити їх причини і наслідки, навести аргументи. Завдання такого типу можуть розпочинатися із слів: «Чому?», «Як на вашу думку...?». Наприклад: «Чому

М. Сціборський обрав крило А. Мельника ОУН (м), а не крило С. Бандери ОУН (б)?; «На вашу думку, міг бути конфлікт між М. Сціборським та С. Бандерою, що спонукало його перейти на бік мельниківців?»).

За колективною формою організації навчання весь клас обговорює ідеї чи події, які стосуються певної теми. Вчителю необхідно уникати питань, на які можна відповісти тільки «так» чи «ні», а потрібно ставити відкриті запитання, які починаються з «як», «чому» з метою заохочення учнів висловлювати свої ідеї, почуття. Вчителю потрібно демонструвати увагу до всіх, дякуючи кожній та кожному за запитання та висловлювання [83, с. 135].

Коли від учнів очікується точка зору, яка може бути відмінною від інших, доцільно використовувати метод дебатів. Наприклад, формулюємо твердження: «Засадничі ідеї націократичної концепції держави М. Сціборського мали визначальний вплив на розвиток українського національного руху». Учасників дебатів об'єднуємо у дві команди, які будуть виступати «за» і «проти» даного твердження. У рамках кожної з команд можна створити дві або чотири підгрупи по чотири особи. Кожна підгрупа повинна визначити аргументи та вибрати представника, який буде представляти аргументи групи. В ході дебатів представники команд мають змогу висловити свої погляди [88, с. 79-80].

Об'єднані в групах спільною навчальною метою учні вчаться співпрацювати, слухати і враховувати думку інших. За такої організації вчитель керує роботою кожного учня опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Т. Мацейків наголошує, що саме реалізація змісту шкільної освіти через кооперативні технології навчання дасть змогу більш ефективно формувати громадянську компетентність учнів [83, с. 135].

З метою формування громадянської компетентності при обговоренні дискусійних питань доцільно використовувати методи «Прес», «Обери позицію», «Зміни позицію», «Безперервна шкала думок», які допомагають учням навчитися знаходити вагомі аргументи і формулювати свою думку відносно спірного питання у вигляді чіткої та логічної структури. Наприклад, учням 10 класу роздаємо матеріали, у яких зазначено 4 ключові етапи методу «ПРЕС». Спочатку здобувачі

освіти мають висловити свою думку щодо ролі Миколи Сціборського в розвитку української національної ідеології (починаючи зі слів... я вважаю, що...). Потім вони мають навести докази докази на разунок такої позиції (починайте зі слів ...тому, що...). Після цього учні наводять приклади на підтримку своєї позиції, тобто демонструють докази їхньої точки зору (... наприклад ...). Врешті-решт, школярі мають узагальнити свою думку (зробіть висновок, починаючи словами: отже,... таким чином...) [79, с. 67].

Для формування громадянської компетентності учнів вважаємо доречним використання методу навчальних проєктів. Учені відповідно до виду діяльності, розрізняють такі типи навчальних проєктів: дослідницькі, практично-орієнтовані, інформаційно-пошукові, рольово-ігрові, творчі, навчально-пізнавальні, соціальні [78, с. 23].

З огляду на мету формування активної громадянської позиції пропонуємо підготувати проєкт: «Націократія» М.Сціборського – тактична зброя для застосування в сучасній Україні». Робота вчителя й учнів у межах проєкту відбувається відповідно до таких етапів: проведення уроку-вступу, на якому пояснюється мета, завдання проєкту, пропонуються засоби для демонстрації результатів; формування груп для роботи над підтемами проєкту; підготовка учнів до роботи над проєктом: обмірковування, обговорення етапів дослідження, «мозковий штурм»; визначення терміну представлення проміжних результатів дослідження; робота над дослідженням: вивчення друкованої та електронної літератури, проведення уроку-підсумку і круглих столів [78, с. 23].

Важливо підкреслити, що в межах таких проєктів: формується позиція щодо процесів суспільного розвитку, підвищується рівень навчально-дослідницької діяльності учасників навчально-виховного процесу, формуються критичне мислення учнів, здатність висловлювати власні точки зору і поважати точки зору інших, навички ефективного спілкування, які дають змогу вести дискусію й уникати конфліктних ситуацій, уміння творчо працювати і розв'язувати різні проблеми, особисті бачення у взаємозалежності з іншими та ін. Підсумком вивчення історичної постаті може бути дидактична гра «Впізнай героя». Для

прикладу, вчитель пропонує текст, в якому відображено основні відомості про життя і діяльність М. Сціборського. Можна запропонувати ще один різновид цієї гри. Впізнати історичну особу пропонується учневі, який на початку гри, поки його однокласники з учителем визначали «героя», виходив з класу і тому не проінформований, кого з історичних діячів йому запропонують впізнати. Учень має право задавати навідні питання про історичну особу. Щоправда, питання мають бути сформульовані таким чином, щоб відповідь на них була короткою і лаконічною, на зразок: «так» і «ні» [79, с. 51-52].

Кількість запитань може бути обмежено до п'яти, а пауза між запитаннями не повинна тривати довше 30 секунд. Обумовлюється також, що відповіді не повинні бути контрентними, як, наприклад: «Це – С. Бандера? М. Сціборський? А. Мельник?» Якщо гравець не виконує умов гри, або не може відгадати героя – він поступається іншому учневі, який бере на себе роль головного гравця [79, с. 52].

Досить ефективно у процесі вивчення історичних особистостей використання дидактичних ігор. У грі «Дерево пізнання» кожен учень має для початку скласти і занотувати на невеликих аркушах у вигляді листочків дерева 1-3 питання, що стосуються діяльності та життєвого шляху історичної постаті. Найцікавіші і найзмістовніші питання вчитель прикріпить до «дерева пізнання» на дошці. Наступна частина уроку передбачає пошук відповідей на поставлені питання [88, с. 54].

Цікавою і ефективною є рольова гра «Інтерв'ю з історичними героями». Ролі, які виконують учні у цій грі: власне герой, журналіст (або журналісти, якщо у сценарії гри передбачено проведення прес-конференції). До виконання своїх ролей учні повинні заздалегідь готуватися. Герой повинен бути добре обізнаним з життєписом свого історичного персонажа, а журналісти повинні підготувати цікаві запитання. Тобто, процес поглибленого ознайомлення з історичним матеріалом, який відображає діяльність історичної особистості, відбувається в період підготовки до гри [79, с. 47].

Урок – судове засідання над історичною постаттю дає змогу залучити до ігрової діяльності більше учнів. У ролі підсудного виступає, як правило, історичний

персонаж, а клас поділяється на свідків, судових присяжних. Особлива роль відводиться також сторонам обвинувачення (прокурору), захисту (адвокату) і судді. До виконання свої ролей учні також повинні ретельно готуватися і мати у своєму арсеналі достатньо фактів, щоб чітко відстоювати свою позицію [88, с. 58].

Ефективним засобом для подання історичних знань про український національний рух у XX столітті виступають інтелект-карти. Їх потенціал для візуальної презентації історичних даних робить цей підхід цінним доповненням до навчального процесу, зокрема при вивченні діяльності Миколи Сціборського в Організації українських націоналістів. Крім того, інтелект-карта дозволяє наочно представити діяльність Організації українських націоналістів у 1930-х роках, використовуючи зручну форму, що включає портрети та ключові події, пов'язані з її учасниками (Додаток Г) (Додаток Г). Для реалізації практичного елемента інтелект-карт нашої проблематики, автором дослідження був розроблений план-конспект. У цьому план-конспекті інтелект-карта використовується як один з основних підходів для засвоєння інформації про український національний рух на західноукраїнських землях, що перебували у складі Польщі (Додаток Д).

Досить зручним інструментом для стислої передачі навчальної інформації з історії України є інтелект-карти. Вони є потужним інструментом для візуалізації інформації, який може стати цінним доповненням до навчального заняття, присвяченого політичній діяльності Миколи Сціборського в лавах Організації українських націоналістів. Окрім цього, інтелект-карта дозволить наочно представити діяльність Організації українських націоналістів у 30-х рр. XX століття у досить зручні формі з портретами та основними фактами учасників цієї організації.

Основною для такого уроку пропонуємо спрощене судове слухання (суд prose). На уроці-судовому засіданні на тему: «Зв'язок Миколи Сціборського з радянськими службами: фальсифікація чи правда?» здобувачі освіти мають проаналізувати судову справу Миколи Сціборського, де його звинувачують у співпраці з радянським спецслужбами. Учня роздаються ролі: суддя, захист (2), обвинувачення (2), свідки (2). Для надання вироку учасникам учнівського судового

процесу надається додаткова інформація. Можливі наступні варіанти для розв'язання ситуації: визнання Сціборського винним або невинним, виключення або збереження його в ОУН, вплив рішення на репутацію та єдність організації. План проведення даного судового слухання буде включати наступні етапи: • вступні заяви сторін; • виклад аргументів захисту та обвинувачення. опитування свідків, підсумкові висновки та рішення суддів [88, с. 59].

Розглянемо вказані етапи більш детальніше. Вступ учня-судді: «Шановні учасники судового засідання, ми сьогодні зібралися тут, щоб розглянути справу проти Миколи Сціборського, який звинувачується в співпраці з більшовицьким ГПУ. Ця справа викликала великий резонанс у середовищі українських націоналістів, і ми хочемо, щоб суд був справедливим і об'єктивним. Ми закликаємо всіх учасників суду дотримуватися вимог закону та справедливості».

Учень-суддя: «Прошу обвинувачення та захист виступити з вступними заявами. Обвинувачення, будь ласка, почніть».

Обвинувачення (учень-член ОУН 1): «Шановний суддя, ми звинувачуємо Миколу Сціборського в тому, що він свідомо вів переговори з представником більшовицького ГПУ, «Іваном Івановичем», і приховував цей факт від керівництва ОУН. Ми вважаємо, що така поведінка є несумісною з принципами нашої організації та може завдати серйозної шкоди нашій боротьбі за незалежність України».

Виступ першого учня-захисника Сціборського: «Шановний суддя, ми вважаємо, що обвинувачення не має достатніх доказів провини Миколи Сціборського. Він негайно повідомив про візит «Івана Івановича» керівництву ОУН та виконав всі вказівки, щоб уникнути можливого впливу ворожої спецслужби. Крім того, Микола Сціборський є автором низки робіт, в яких розкриває особливості нашої ідеології. Ми закликаємо суд виправдати Миколу Сціборського».

Учень-суддя: «даю слово звинуваченому». Учень в ролі Миколи Сціборського: «Шановний суддя, я підтверджую, що прийняв «Івана Івановича» у себе вдома, але робив це виключно з цікавості та бажання дізнатися про долю своєї родини. Я не мав наміру вступати в будь-які угоди з ворожою спецслужбою та не

приховував цього факту від керівництва ОУН. Я прошу суду визнати мене невинним».

Учень-суддя: «даю слово другому обвинувачуванню».

Обвинувачення (учень-член ОУН 2): «Шановний суддя, ми також вважаємо, що Микола Сціборський вів себе нерозсудливо та легковажно, прийнявши «Івана Івановича» та прочитавши листи від своєї родини. Ми не можемо допустити, щоб хтось з наших лав міг стати легкою здобиччю для ворожої спецслужби та поставити під загрозу нашу боротьбу за незалежність України. Окрім цього, свої напрацювання з української націоналістичної ідеології автор міг написати для «замилення очей» для того, щоб мати можливість брати активну участь у функціонуванні ОУН. Ми вимагаємо покарання для Миколи Сціборського».

Учень-суддя: «даю слово свідкам». Учень-очевидець 1 (співробітник ОУН): «Шановний суддя, у суботу в 13:15 до квартири Миколи Сціборського прийшов «Іван Іванович». Я чітко пам'ятаю, як «Іван Іванович» передав листи від родини Сціборського і закликав його повернутися до України. Проте, я не помітив, щоб Сціборський погоджувався на будь-які пропозиції або погрози з боку «Івана Івановича». Сціборський виглядав стурбованим і негайно повідомив про цю зустріч керівництву ОУН».

Учень-очевидець 2 (член ОУН): «Шановний суддя, я також був свідком зустрічі між «Іваном Івановичем» і Миколою Сціборським. Я бачив, як «Іван Іванович» намагався переконати Сціборського повернутися до України, обіцяючи йому безпеку і можливість працювати на благо українського народу. Проте, Сціборський залишався непохитним і відмовився від будь-яких пропозицій. Я підтверджую, що Сціборський негайно повідомив про цю зустріч керівництву ОУН і діяв у відповідності з інструкціями організації».

Учень-суддя: «Захист має право на останнє слово».

Виступ другого учня-захисника Сціборського: «Шановний суддя, ми вважаємо, що Микола Сціборський діяв у рамках людських почуттів та розумної обережності. Він не міг передбачити, що «Іван Іванович» є агентом ворожої спецслужби, та не мав наміру вчиняти злочинні дії проти ОУН. Свої

націоналістичні праці автор писав з відповідно метою – сформулювати засади майбутньої Української держави. Ми просимо суд виправдати Миколу Сціборського та дати можливість йому продовжувати боротьбу за незалежність України».

Учень-суддя: «Суд вважає, що обвинувачення не надало достатніх доказів провини обвинуваченого та що дії Миколи Сціборського не виходять за рамки людських почуттів та розумної обережності. Рішення суду Організації українських націоналістів є остаточним та не підлягає оскарженню. Засідання суду оголошує закритим».

Вказаний урок судового засідання дає можливість школярам краще зрозуміти історичні події та процеси, що відбувалися в еміграційному українському національному русі в міжвоєнний період. Учні дізналися про методи психологічного тиску, які застосовувалися радянськими спецслужбами, та про те, як це впливало на людей, які були залучені в національно-визвольний рух. Орім того, вони мали змогу попрацювати в ролі суддів, обвинувачів та захисників, що допомагає здобувачам освіти розвинути критичне мислення, аналітичні здібності та вміння аргументувати свою точку зору [88, с. 58]. Загалом, даний урок був цінним та важливим для учнів, оскільки вони мали змогу не тільки поглибити свої знання з історії, але й розвинути навички критичного мислення та аргументації.

Таким чином, формування громадянської компетентності на уроках історії України є важливим завданням вітчизняної сучасної історичної освіти, яке досягається шляхом залучення учнів до активного та усвідомленого вивчення історичних подій, аналізу та інтерпретації історичних фактів, а також розвитку навичок співпраці, критичного мислення та прийняття рішень.

Використання інтерактивних методів та дидактичних ігор, а також вирішення проблемних питань є ефективними інструментами для формування громадянської компетентності здобувачів. В контексті цього, вивчення біографії М. Сціборського та його поглядів на націю, державу та український націоналізм є важливим прикладом формування громадянської компетентності на уроках історії. Загалом, біографічний матеріал Миколи Сціборського може сприяти формування

громадянської компетентності, що є ключовим чинником розвитку школярів як освічених, творчих особистостей, здатних активно та усвідомлено брати участь у громадському житті

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження життєвого шляху, ідейної спадщини Миколи Сціборського та його впливу на розвиток українського націоналістичного руху, а також розробленої методики формування громадянської компетентності на уроках історії на його прикладі, можна сформулювати наступні висновки.

Його життєвий шлях, починаючи від ранніх років становлення особистості та військової служби, відіграв важливу роль у формуванні його світогляду та переконань.

Ідеологічні погляди Миколи Сціборського формувалися під впливом складних суспільно-політичних обставин та інтелектуальних течій того часу. Він зробив значний внесок у теоретичне обґрунтування українського націоналізму, розробивши цілісну систему поглядів, що охоплювала питання нації, держави, соціальної справедливості та міжнародних відносин. Микола Сціборський відзначився своєю критикою різних суспільно-політичних формацій та ідеологій того часу, наголошуючи на важливості національного ідеалу та самостійності України. Його активна політична діяльність та ідеологічний вплив на створення Легії Українських Націоналістів та Організації Українських Націоналістів свідчать про вагомий внесок у формування українського націоналізму та національної ідеології.

М. Сціборський відіграв важливу роль в утворенні ідеологічних засад українського націоналізму. Його праці, зокрема "Націократія", стали визначальними для формування світогляду членів Організації Українських Націоналістів (ОУН) та вплинули на подальший розвиток націоналістичної думки в Україні.

Основні принципи націоналістичної ідеології М. Сціборського включали ідею сильної національної держави, солідаризм, соціальну справедливість та активну роль нації у міжнародних відносинах. Його погляди відзначалися прагненням поєднати національну ідею з соціальними вимогами часу.

Ідеї Миколи Сціборського мали значний вплив на розвиток націоналістичного руху в Україні. Він брав активну участь у створенні та

діяльності націоналістичних організацій, а його теоретичні розробки стали ідейним підґрунтям для їхньої політичної боротьби.

Микола Сціборський виступав за новаторський підхід до українського націоналізму, вирізняючи його від інших суспільно-політичних течій. Він визнавав необхідність власного шляху, відмовляючись від "західних божків" та акцентуючи на національних цінностях та самостійності. Такий підхід визначав його роль як ідеолога, державника і військового діяча в українському націоналістичному русі.

Виходячи з аналізу впливу ідей Миколи Сціборського на розвиток націоналістичного руху в Україні, можна зазначити кілька ключових моментів.

По-перше, ідеї Миколи Сціборського стали важливим керівним світлом для формування ідеологічних засад та стратегій українського націоналістичного руху, зокрема Організації Українських Націоналістів (ОУН). Його концепція "націократії" надала орієнтир для побудови державності та соціального устрою української держави.

По-друге, ідеї М. Сціборського відображають глибокі національні амбіції та прагнення до незалежності українського народу. Його визначення націократії як системи, що здійснює владу нації, знайшло відгук у серцях тих, хто прагнув до національного відродження та самовизначення.

По-третє, ідеї М. Сціборського стимулювали активну політичну та соціальну діяльність в українському суспільстві, особливо серед інтелігенції та молоді. Вони сприяли формуванню національної свідомості та обороні національних інтересів.

У цілому, ідеї Миколи Сціборського мають значний вплив на розвиток націоналістичного руху в Україні, відображаючи довгострокові національні аспірації та прагнення до самовизначення та незалежності українського народу. Вони стали фундаментом для будівництва національної ідентичності та державності, а також важливим елементом в історії українського націоналізму.

Реакція українського суспільства на ідеологію М. Сціборського була неоднозначною. Його погляди знаходили підтримку серед частини національно свідомої інтелігенції та молоді, але також викликали критику з боку представників інших політичних течій.

Спадщина ідей Миколи Сціборського продовжує впливати на сучасний націоналістичний рух в Україні. Його праці залишаються актуальними для осмислення проблем національного державотворення та пошуку шляхів розвитку української нації.

Використання постаті та ідей Миколи Сціборського на уроках історії є ефективним засобом формування громадянської компетентності здобувачів освіти. Аналіз його життєвого шляху, політичних поглядів та діяльності сприяє розвитку патріотизму, національної свідомості, критичного мислення та розуміння складних історичних процесів.

Розроблена методика формування громадянської компетентності на прикладі М. Сціборського може бути успішно інтегрована в навчальний процес. Застосування різноманітних педагогічних методів та прийомів, спрямованих на активне залучення учнів до дослідження історичного матеріалу, сприяє глибокому засвоєнню знань та формуванню ціннісних орієнтацій.

Подальші дослідження інтелектуальної спадщини Миколи Сціборського та її впливу на українську суспільно-політичну думку є перспективним напрямком наукових пошуків. Необхідним є більш глибокий аналіз його праць у контексті розвитку європейської політичної філософії та дослідження рецепції його ідей у різних регіонах України та в середовищі української діаспори.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

I. Праці Миколи Сціборського

1. Сціборський М. Демократія. Прага : Пробоем, 1941. 47 с. URL : <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/11745/file.pdf> (Дата звернення: 23.04.2024).
2. Сціборський М. Земельне питання. Париж : Українська книгарня-накладня, 1939. 109 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/ideologiya/214-stsiborskiy-m-zemelne-pitannya/> (Дата звернення: 28.03.2024).
3. Сціборський М. Нарис проекту основних законів Конституції Української Держави. Б.м., б.д. 16 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/politologiya/16540-stsiborskiy-m-naris-proektu-osnovnih-zakoniv-konstitutsiyi-ukrayinskoyi-derzhavi/> (Дата звернення: 11.03.2024).
4. Сціборський М. Націократія. Вінниця : ДП «Державна картографічна фабрика», 2007. 112 с. URL: https://mnk.org.ua/media/filer_public/85/3d/853d6f2b-230a-4729-98e7-a13942919914/mykolastsiborskiy-natsiokratiia.pdf (Дата звернення: 11.03.2024).
5. Сціборський М. Націократія. Париж, 1935. 121 с. URL: <https://www.libr.dp.ua/?do=collections&book=512> (дата звернення – 01.06.2024)
6. Сціборський М. ОУН і селянство. Прага, 1933. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/12342/file.pdf> (дата звернення: 16.04.2024).
7. Сціборський М. Сталінізм. Прага, 1938. 33 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15641/file.pdf> (дата звернення: 14.03.2024).
8. Сціборський М. Україна в цифрах (статистична студія території, населення й народного господарства). Б.м. : Укр. Національне Об'єднання Канади, вид-во «Новий шлях», 1940. 45 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1554/file.pdf> (Дата звернення: 18.03.2024).

II. Опубліковані матеріали

9. За що бореться Українська Повстанча Армія (Прийнята на III Надзвичайному Великому Зборі ОУН в серпні 1943 р.). Архівні документи ОУН-УПА. Офіційний веб-сайт доктора історичних наук Павла Гая-Нижника. URL: <https://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1943.UPA.php> (Дата звернення: 01.06.2024).
- 10.3 діяльності організацій. *Розбудова Нації*. 1928. С.160–162.
- 11.Літопис нескореної України. Документи, матеріали, спогади / за ред. Я. Ляльки). Кн. 1. Львів, 1993. 798с.; Кн. 2. Львів, 1997. 662 с.
- 12.Мельник К. На зов Києва. Український націоналізм у II світовій війні: Збірник статей, спогадів і документів. Торонто-Нью-Йорк : Вид-во «Новий шлях», 1985. 543 с. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/7974/file.pdf> (Дата звернення: 12.03.2024).
- 13.Онацький Є. Листи з Італії. *Розбудова нації*. 1928. Ч. 3. С. 93-96. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/1129/file.pdf> (Дата звернення: 01.06.2024).
- 14.Програма і Устрій Організації Українських Націоналістів. Затвердженні Четвертим Великим Збором Організації Українських Націоналістів в місяці серпні 1955 р. Накладом ОУН, 1955. 59 с. URL: <https://diasporiana.org.ua/politologiya/841-programa-i-ustriy-organizatsiyi-ukrayinskih-natsionalistiv/> (дата звернення: 01.06.2024).
- 15.Стецько Я. Дві революції: (З приводу геройської смерті ген. Тараса Чупринки). Українська визвольна концепція: Твори. Т. 2. Мюнхен, 1991. С. 229. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/19941/file.pdf> (Дата звернення: 15.03.2024).
- 16.Стецько Я. До минулого немає повороту. Українська визвольна концепція. Мюнхен: Видання ОУН. Т.1. 1987. С. 343-344. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/19945/file.pdf> (Дата звернення: 11.03.2024).

17. Українська суспільно - політична думка в 20 столітті: Документи і матеріали / ред. Гунчак Т., Сольчаник Р. Т.2. Б.м.: Сучасність, 1983. 381с.
 URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Solchanyk_Roman/Ukrainska_suspilno_-_politychna_dumka_v_20_stolitti_Dokumenty_i_materialy_Tom_2/ (Дата звернення: 16.02.2024).

III. Нормативні документи

18. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16> (Дата звернення 14.03.2024 р.).
19. Закон України № 2834-IX від 13 грудня 2022 р. «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (Дата звернення: 27.03.2024).
20. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення: 13.03.2024).
21. Історія України. Всесвітня історія. 6 - 11 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf> (Дата звернення: 18.04.2024).
22. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Наказ МОН України № 527 від 06.06.2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/661/694/2d5/6616942d5ffb0528156496.pdf> (Дата звернення: 10.04.2024).
23. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. № 893-р).

URL: https://zakononline.com.ua/documents/show/371070_699564 (Дата звернення: 20.03.2024).

24. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенка. М-во освіти і науки України, 2016. 40 с.

IV. Монографії, наукові статті, матеріали наукових конференцій

25. Артюшенко Ю. Легія Українських Націоналістів. Євген Коновалець та його доба. Мюнхен, 1974. С. 382–390.

26. Біла книга ОУН на зламі XX і XXI століть. Упоряд. В. Михальчук, В. Нагірняк. Київ: Кий, 2006. 618 с.

27. Бойдунчик О. Як дійшло до створення Організації Українських Націоналістів. Євген Коновалець та його доба. Мюнхен : Видання фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. С. 359–379.

28. Бондаренко К. Діяльність організації Українських Націоналістів напередодні і під час другої світової війни (1938-1945): Політичний та військовий аспекти: Автореф. дис. канд. іст. наук: 20.02.22. Львів, 1997. 17 с.

29. Віхров М. «Націократія» Миколи Сціборського і «третій шлях» України. *Визвольний шлях*. Київ, 2008. Кн. 2(719). С. 19–26.

30. Гай-Нижник П. Українська Держава: суспільно-політична модель і соціально-економічний лад в теорії та ідеології ОУН-б (1940–1990 рр.). К. : Крок, 2020. 432 с.

31. Гінда В. Дворянин, який стояв біля витоків ОУН. URL: <https://zbruc.eu/node/78155> (дата звернення: 16.03.2024).

32. Донцов Д. Де шукати наших історичних традицій; Дух нашої давнини. Київ : МАУП, 2005. 568 с.

33. Зайцев О. Український інтегральний націоналізм (1920-ті – 1930-ті роки): Нариси інтелектуальної історії : монографія. Київ : Видавництво «Часопис «Критика»», 2013. 488 с.

34. Зайцев О., Беген О., Стефанів В. Націоналізм і релігія: Греко-Католицька Церква та український націоналістичний рух у Галичині (1920—1930-ті роки)

- / за заг. ред. О. Зайцева. Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2011. 384 с.
35. Іваннікова М. Приватна бібліотека професора Київського університету Св. Володимира Миколи Павловича Дашкевича у фондах НБУВ. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2014. № 40. С. 412-424.
 36. Ілленко А. Питання еліти в ідеології українського націоналізму. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2009. Вип. 18. С. 674-681.
 37. Каліщук О. Ідея соборності та шляхи її реалізації у доктрині Миколи Сціборського. *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія Історія. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2019. Випуск 2/44. С. 97-106.
 38. Касьянов Г. В. Теорії нації та націоналізму : монографія. Київ: Либідь, 1999. 352 с. URL: <http://litopys.org.ua/kasian/kas14.htm> (дата звернення: 20.05.2024).
 39. Книш З. При джерелах українського організованого націоналізму. Торонто: «Срібна сурма», 1970. 186 с.
 40. Коваль Р. Багрянні жнива Української революції. 100 історій і біографій учасників Визвольних змагань / вид. 2-ге, випр. і доповнене. Київ: Діокор, 2005. 397 с. URL: <https://search.app/wLdftVdhaFiSiSAX8> (дата звернення: 20.05.2024).
 41. Ковальський Г. Є. Націократична концепція Миколи Сціборського. *Самостійна Україна*. 2009. № 3 (512). С. 44–49; № 4 (513). С. 35–39.
 42. Ковальчук І. В. Формування структур ОУН А. Мельника і їхнє функціонування на Житомирщині у другій половині 1941 року. Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції «Житомирщина: події і люди». Науковий збірник «Велика Волинь». Житомир, 2017. № 56. С. 49-72.

- 43.Ковальчук І., Стельникович С. Нарис історії діяльності ОУН під проводом А. Мельника на Житомирщині у другій половині 1941 року. – Житомир : Рута, 2011. 188 с.
- 44.Коломийчук Н. Фінансовий патріотизм в умовах військового стану. *Дев'яти Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія* : збірник наукових праць (м. Тернопіль, 17 листопада 2023 року). Тернопіль : Західноукраїнський національний університет, 2023. 233 с.
- 45.Кондратюк Ю. С. Теорія і практика українського націоналізму Миколи Сціборського. *S.P.A.C.E.* 2017. № 6. С. 13-16.
- 46.Кучерук О. Дмитро Андрієвський і процес підготовки Першого Конгресу Українських Націоналістів 1929 р. *Український визвольний рух.* 2006. № 8. С. 76-101.
- 47.Лозова О. Висвітлення аграрної політики українського націоналізму в публіцистичних творах Миколи Сціборського. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика.* 2012. Випуск 33. С. 174–180.
- 48.Лозова О. П. Військовий досвід Миколи Сціборського та його концепція оборони держави. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія.* Львів, 2008. № 612. С. 129–133.
- 49.Лозова О. Є. Націократ – Микола Сціборський. Львів: “СПОЛОМ”, 2010. 128 с. URL: [https://chtyvo.org.ua/authors/Lozova_Oksana/Natsiokrat -
_Mykola_Stsiborskyi/](https://chtyvo.org.ua/authors/Lozova_Oksana/Natsiokrat_-_Mykola_Stsiborskyi/) (Дата звернення: 11.02.2024).
- 50.Манелюк Ю. М. Ідея співвідношення форми держави і характеру національного розвитку в історії суспільно-політичної думки України кінця XIX – початку XX століття : дис. на здобуття канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2008. 195 с.
- 51.Мартин О. М., Пахолко С. В. Генеза творення Організації Українських Націоналістів (назва, емблема, текст та мелодія гімну, прапор). Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «ОУН в контексті українського національно-визвольного руху XX століття» (м. Бережани, 4 лютого 2013 року). Бережани, 2014. С. 9-15.

52. Мартинець В. Ідеологія організованого й т. зв. волевого націоналізму : аналітично-порівняльна студія. Вінніпег: Новий шлях, 1954. 200 с.
53. Микола Сціборський – визначний діяч ОУН. Офіційний веб-сайт Організації Українських Націоналістів. URL: <http://kmoun.info/2021/03/28/mikola-stsiborskiy-viznachniy-diyach-oun/> (Дата звернення: 01.06.2024).
54. Мирон Д. Ідея і Чин України. Б.м., б.д. URL: http://rid.org.ua/ukr/index.php?option=com_content&task=category§ionid=6&id=28&Itemid=31 (Дата звернення: 21.02.2024).
55. Мірчук П. Нарис історії Організації Українських Націоналістів. Т. 1: 1920-1939. Мюнхен : «Українське видавництво, 1968. 639 с.
56. Міхновський М. Самостійна Україна. Націоналізм : антологія / упоряд.: В. Проценко, В. Лісовий ; Наук. т-во ім. В. Липинського. Київ, 2000. С. 159–160.
57. Муляр В. І. Микола Сціборський та його концепція національно орієнтованого авторитаризму. *Zbiór raportów naukowych «Najnowsze badania naukowe. Teoria, praktyka»*. 2015. Ч. 6. С. 46-48.
58. Недюха М. П. Правова ідеологія у контексті парадигми українського державотворення. *Трипільська цивілізація*. 2012 № 8 С. 11-15.
59. Онуфріїв Р. Націократична концепція держави М.Сціборського. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 1 (67). Т. 1. С. 210-215. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2020/part_1/37.pdf (Дата звернення: 15.03.2024).
60. Посівнич М. Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929-1939 роках : монографія. Львів : Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. 368 с.
61. Садовський В. Національна політика Советів на Україні. Нью-Йорк. 1938. 176 с.
62. Ситор А. В. Друга італо-ефіопська війна у публіцистиці Євгена Онацького. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. Серія : Історичні науки. 2023. Т. 6. С. 53-63.

- 63.Стародубець Г. Сталінізм в оцінці політичної думки українського визвольного руху 1930 - 1940-х років. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2015. № 496. С. 166-172. URL: http://eprints.zu.edu.ua/17145/1/%D0%A3%D0%94%D0%9A_94.pdf (Дата звернення: 25.03.2024).
- 64.Стасюк О. Видавничо пропагандивна діяльність ОУН (1941—1953 рр.). Львів : Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2006. 384 с.
- 65.Стасюк О. Й. Сціборський Микола Орестович. Енциклопедія історії України в 10 т. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. К. : «Наукова думка». Кн. 1. Т. 1: Україна – Українці. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Stsiborskyj_M (Дата звернення: 01.06.2024).
- 66.Стефанів В. В. Взаємини греко-католицької церкви та українського організованого націоналізму у Галичині (1920 – 1930-ті рр.) : дис. на здобуття канд. іст. наук : 07.00.01. Львів, 2013. 209 с.
- 67.1898 – народився Микола Сціборський, один із лідерів ОУН (м). Офіційний веб-сайт Українського інституту національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/berezen/28/1898-narodyvsya-odyn-iz-lideriv-oun-m-mykola-sciborskyj> (Дата звернення: 01.06.2024).
- 68.Українська державність у XX столітті. Історико-політологічний аналіз / кер. авт. кол. О. Дергачов. К. : Політ. думка, 1996. URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/r02.htm> (Дата звернення: 15.04.2024).
- 69.Український визвольний рух / ред. колег.: В. В'ятрович, М. Гавришко (відп. ред.) та ін. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху, 2013. Збірник 18. 336 с.
- 70.Червак Б. Державницький чин Миколи Сціборського. Київ : Фондація ім. О. Ольжича, 1996. 48 с.

- 71.Червак Б. Націоналізм : нариси. К. : Видавництво імені Олени Теліги, 2007. 112 с.
- 72.Черненко Ю. Євген Коновалець про підготовку другого Конгресу ОУН. *Український визвольний рух*. 2013. № 18. С. 6-24.

V. Підручники, посібники, навчально-методична література

- 73.Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 47–53.
- 74.Брюховецька О. Психологічні аспекти взаємозв'язку індивідуально-особистісних якостей та професійного самовизначення дітей старшого шкільного віку. Збірник тез доповідей LVI студентської наукової конференції Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків, 1-5 листопада 2021 р.). Харків : Українська інженерно-педагогічна академія, 2021. У 3-х т. Т. 1. С. 25-26.
- 75.Вербицька П. Вчителі суспільних дисциплін у добу змін. *Доба*. 2005. № 2 (14). С.6–11.
- 76.Власов В. С., Кульчицький В. С. Історія України (рівень стандарту) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ : Літера ЛТД, 2018. 256 с.
- 77.Герасимчук О. Методичні умови формування громадянської компетентності на уроках історії. *Інновації в освіті: Тези доповідей учасників Всеукр. наук.-практ. конф-ї з міжнародною участю*. Чернігів, 27 червня 2023 р. Чернігів: Нац. ун-тет "Чернігівський колегіум" ім. Т. Г. Шевченка, 2023. С .6-10.
- 78.Гісем О. В. Історія: Україна і світ (інтегрований курс, рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 256 с.
- 79.Гончарова О. Формування громадянської та соціальної компетентностей учнів на уроках історії. *Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін : матеріали IX Міжнар.*

- наук.-практ. конф. Харків, 2019. Вип. 11. С. 21–25. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/5525> (Дата звернення: 19.04.2024).
80. Корнейко А. О. Громадянська компетентність як складова патріотичного виховання молоді: зміст, структура, особливості формування. *Педагогічний пошук*. 2016. № 3. С. 14–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2016_3_6. (Дата звернення: 12.03.2024).
81. Кравчинська Т. Формування громадянської компетентності педагога Нової української школи. *Вісник післядипломної освіти*. Випуск 8(37). Серія «Педагогічні науки». URL: [https://doi.org/10.32405/2218-7650-8\(37\)-74-88](https://doi.org/10.32405/2218-7650-8(37)-74-88) (Дата звернення: 18.03.2024).
82. Кравчук Л. НУШ: розвиваємо громадянську компетентність з першого класу. V Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Реалізація в дошкільній та початковій освіті принципів демократії: зваженість, обізнаність, досвід» (м. Київ, 5 вересня 2022 року). Київ, 2022. URL: <http://conf.kubg.edu.ua/index.php/courses/rdpopd/schedConf/presentations#.Y4uGfnZBzIW> (Дата звернення: 14.03.2024).
83. Мацейків Т. І. Шляхи, форми та методи формування громадянської компетентності учнів ліцею на уроках історії України. *Педагогічні науки: реалії та перспективи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 75. Т. 1. С. 132-136.
84. Мацейків Т. І. Потенціал курсу історії України у формуванні громадянської компетентності старшокласників. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*. 2019. № 1 (59). С. 13-17. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/719414/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.%D0%9C%D0%B0%D1%86%D0%B5%D0%B9%D0%BA%D1%96%D0%B2..pdf> (Дата звернення: 23.03.2024).
85. Мороз П., Мороз І. Аналіз стану використання історичних джерел у навчанні історії в старшій школі. *Український педагогічний журнал*. 2019 № 4. С. 142–153.

86. Політологічна енциклопедія: навч. посібник / укл.: Карасевич А. О., Шачковська Л. С. Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. Кн. XII. 567 с.
87. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 141 с.
88. Пометун О. І., Гупан Н. М., Власов В. С. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник. Київ : ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
89. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2015. № 23. С. 18–24.
90. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник / за ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
91. Ремех Т. Сутність і структура громадянської компетентності учня Нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34-41.
URL: https://lib.iitta.gov.ua/713638/1/%D0%93%D0%9A_%D1%81%D1%82_%D0%A3%D0%9F%D0%96_18.pdf (Дата звернення: 17.04.2024).
92. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. 324 с.
93. Яценко Ю. В. Особливості формування предметних компетентностей на уроках історії України. *Теорія та методика навчання суспільних дисциплін*. 2018. № 1 (6). С. 103–107.

ДОДАТКИ

Додаток А

Довідка з ДАЖО про рік народження М.Сціборського

 УКРАЇНА
 ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
 Державний архів Житомирської області
 10003, м. Житомир, вул. Охрімова Гора, 2/20, тел.42-48-00, факс 42-60-61

від 06.04.2011 № С/878

АРХІВНА ДОВІДКА

У метричній книзі реєстрації народжень по Успенській церкві м. Житомира Волинської губернії за 1898 рік зазначено, що Сціборський Микола народився 28 березня 1898 року.
 Дата хрещення – 30 серпня 1898 року.
 Запис реєстрації - № 79.

Батько: дворянин Сціборський Орест Михайлович .
 Мати: Сціборська Євдокія Євдокиміна, православні.

Підстава: Ф – 1, оп. 77, спр. 1773, арк. 29зв. 30.

Директор _____ С. М. Синицький
 Начальник відділу _____ Г.О. Гуменюк

Конопацька 42 59 06
 вих. №15/1
 11.04.2011

Джерело: URL: <https://www.facebook.com/yuriy.gradovsky/posts/983742361695633>

Додаток Б

Прижиттєва фотографія Миколи Сціборського

Джерело: URL: <https://www.ar25.org/article/mykola-sciborskyi-fashyzm.html>

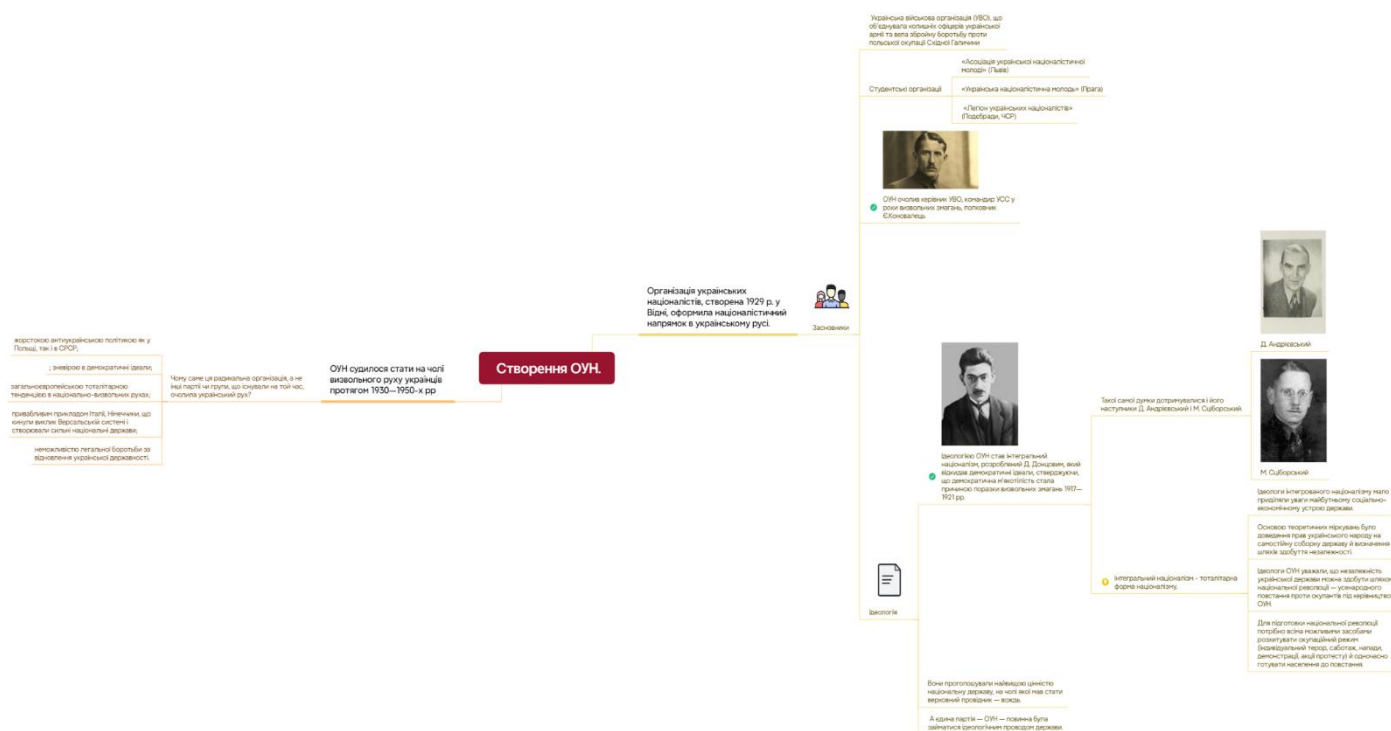
Додаток В

Провідні члени Легії Українських Націоналістів. Сидять зліва направо: Микола Сціборський, Микола Тобілевич, Теофіл Пасічник-Тарнавський, Леонід Костарів, Максим Загривний. Стоять зліва направо: Юрій Руденко, Юрій Артюшенко, Дмитро Пасічник, Роман Минів, Дмитро Демчук, Олександр Чехівський, Костянтин Дударів, Ярослав Герасимович

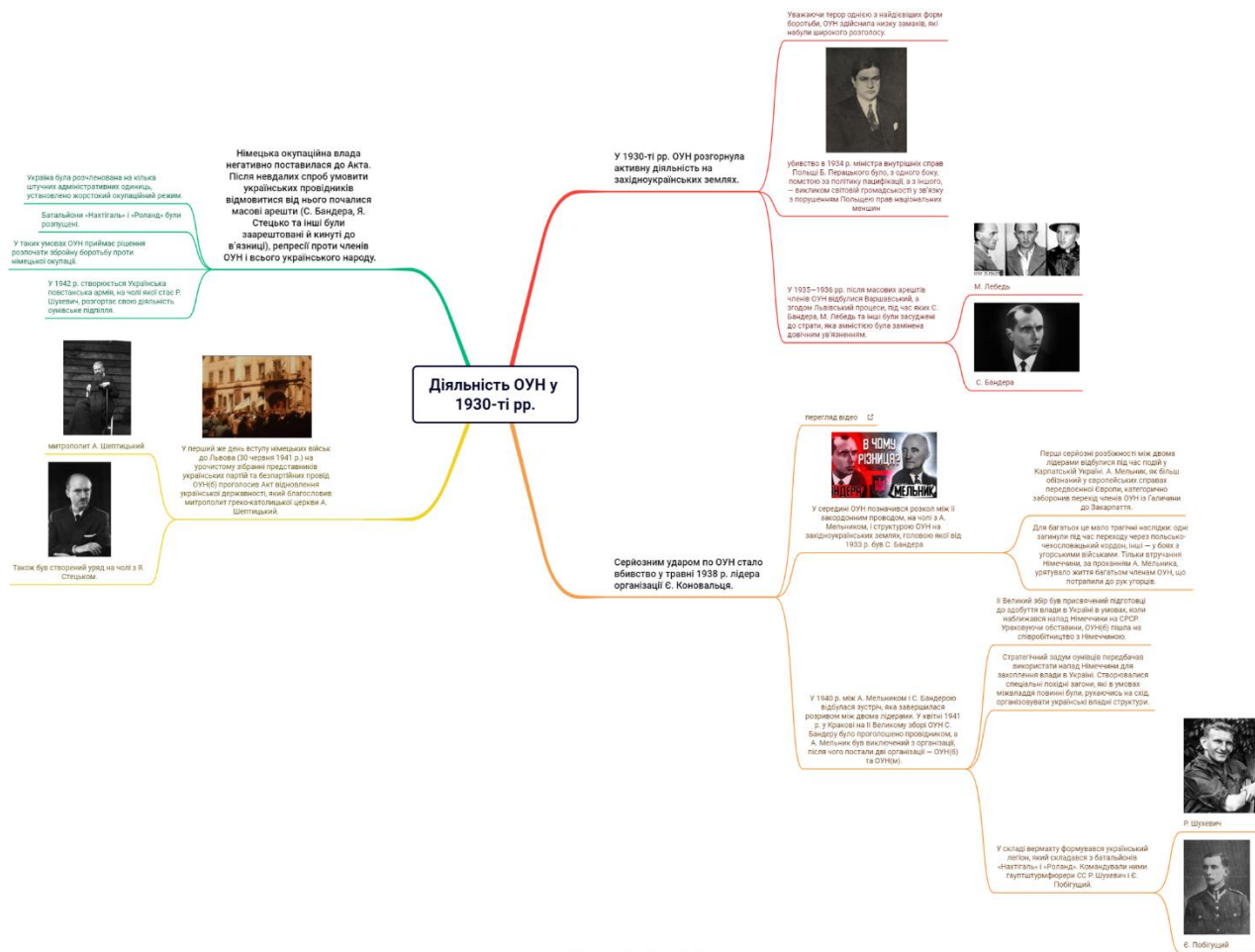
Джерело: URL <http://bandera.lviv.ua/wp-content/uploads/2012/04/Члени-ЛУН.jpg>

Інтелект-карта на тему: «Створення ОУН»

Джерело: власна розробка автора роботи.

Інтелект-карта на тему: «Діяльність ОУН у 1930-рр.»

Presented with xmind

Джерело: власна розробка автора роботи.

Додаток Е

План-конспект уроку з предмету «Історія: Україна і світ»

Урок 49

Дата 08.05.2024

10 клас

Тема. Створення і діяльність ОУН.

Мета:

навчальна:

- ознайомити учнів з етапами створення ОУН; / *інформаційна*
- розглянути зміст діяльності організації, з'ясувати тактику та стратегію боротьби ОУН; / *інформаційна, логічна*
- розкрити суть ідеології «інтегрального націоналізму» та націократії Миколи Сціборського; / *інформаційна*

розвивальна:

- розвивати пам'ять учнів, набути під час вивчення та повторення навчального матеріалу (на основі письмових та усних відповідей, поставлення проблемними питаннями, Гра «ланцюжок»); / *логічна, інформаційна*
- формувати критичне та логічне мислення (парна робота з історичним письмовим джерелом, метод «Пошук інформації» в групах, метод «Коло ідей», метод «Мозковий штурм», інтерактивна вправа «Знайти відповідність» (Wordwall), інтерактивна вправа «Знайти пари» (Wordwall)); / *логічна, інформаційна, аксіологічна*
- формувати аксіологічну компетентність за допомогою висловлювання власної та колективної думки щодо українського інтегрального націоналізму та діяльності ОУН (метод «Пошук інформації» в групах, метод «Коло ідей»); / *логічна, інформаційна, аксіологічна*
- формувати навички роботи із історичною картою (робота з історичною картою); / *логічна, інформаційна, просторова*
- розвивати навички парної та групової роботи (метод «Пошук інформації» в групах, метод «Коло ідей», інтерактивна вправа «Знайти відповідність» (Wordwall)) / *логічна, інформаційна, соціальна, цифрова*

виховна:

- виховувати почуття тривоги за долю батьківщини та любов до неї (на основі фактів про діяльність учасників ОУН в боротьбі з польською владою та розробку української національної ідеї, зокрема націокртайї); / *інформаційна, логічна, громадянська*
- формувати відчуття пошани та поваги до діячів, які продовжували розбудовувати державу (на основі біографічних даних Степана Бандери, Андрій Мельника, Миколи Сціборського та інших); / *інформаційна, логічна, громадянська*
- виховувати почуття колективізму (метод «Мозковий штурм», метод «Пошук інформації» в групах, інтерактивна вправа «Знайти відповідність» (Wordwall), метод «Коло ідей»); / *інформаційна, соціальна, цифрова*
- виховувати виконавську дисципліну та акуратність (метод «Пошук інформації» в групах, інтерактивна вправа «Знайти відповідність» (Wordwall), метод «Коло ідей»); / *соціальна, інформаційна, логічна, цифрова*
- виховувати прагнення до власних міркувань та самоосвіти (робота із нейромежею вдома); / *цифрова, інформаційна, громадянська*
- викликати почуття відповідальності за збереження української державності (на основі фактів про боротьбу ОУН з окупаційною польською владою); / *інформаційна, громадянська, особиста*
- виховувати толерантне ставлення до різних думок своїх однокласників (метод «Мозковий штурм», метод «Пошук інформації» в групах, метод «Коло ідей»); / *громадянська, інформаційна*
- виховувати відповідальність за доручену справу (метод «Пошук інформації» в групах, метод «Коло ідей»). / *громадянська, соціальна, інформаційна*

Тип уроку: комбінований.

Обладнання: підручник: з Історії України (рівень стандарту). 10 клас. Гісем - нова програма., історична карта «Західноукраїнські землі в міжвоєнний період», атлас з історії України (10 клас), — Картографія, 2013, контурна карта з історії України (10 клас) — Картографія, 2013, інтелект-карта, екран шкільного телевізора.

Основні дати:

- 1920 р. — створення в Празі УВО;
- 1929 р. — створення у Відні ОУН;

- 1935—1936 рр.— Варшавський процес; політичний процес проти ОУН, засудження основних провідників ОУН на західноукраїнських землях;
- 1938 р. — убивство в Роттердамі голови проводу ОУН Є. Коновальця;
- 1940 р. – розкол ОУН.

Основні терміни: український інтегральний націоналізм, націоналізм, синдикалізм, націократія, ОУН, Провід українських націоналістів, ОУН (б), ОУН (м).

Основні історичні діячі: Є. Коновалець, Д. Андрієвський, М. Сціборський, А. Мельник, С. Бандера.

План уроку

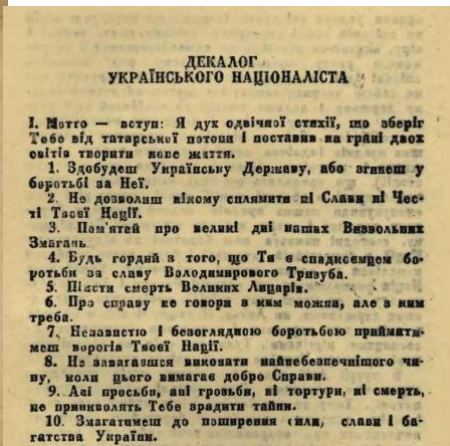
1. Процес формування Організації українських націоналістів;
2. Ідеологічні засади Організації українських націоналістів. Ключові програмові документи ОУН. Розкол Організації українських націоналістів.

Хід роботи

Доза часу	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учня	Примітки
1 хв	I. Організаційний	Привітання з учнями, перевірка присутніх (допомога старости). Знайомство з учнями. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань та відкриттів		
7 хв	II. Перевірка домашнього завдання		<u>Письмова робота</u> 1. Коротко письмово власне ставлення до польської політики на західноукраїнських землях в міжвоєнний період (Савчук). <u>Усна відповідь</u> 1. Яке було міжнародно-політичне становище Західної України після Першої світової війни? (Яськів) 2. Опишіть ключові риси польської окупаційної політики в Східній Галичині та Волині в 30-х рр. XX ст. (Мельник) <u>Дошка</u> 1. Гра «Ланцюжок» (Тимошенко, Яценюк)	логічна, аксіологічна логічна логічна

		 Українські землі у 1920-1939 роках	Ви по черзі називаєте українські політичні партії Східної Галичини та Волині і пов'язані з ними історичних діячів. Хто не може більше назвати – виходить з гри. Перемагає той, хто виходить останнім. <u>Карта (ПІ)</u> 1. Гра «Знавець карти» Покажіть на карті розташування Східної Галичини, Буковини та Закарпаття (Ласійчук).	<i>інформаційна, логічна</i> <i>інформаційна, просторова (позано на екрані шкільного телевізора)</i>
3 хв	III. Мотиваційний етап	* фронтальна усна робота з візуальним зображенням. Прийом «Мозаїка слів і тегів» – Вітаю, друзі! Сьогодні ми з вами поринемо у вир подій однієї з найдраматичніших епох української історії – першої половини ХХ століття. Ми вже розглядали УСС, військову діяльність українських урядів, які зазнали поразок. Але боротьба за українську державну незалежність на цьому не	– Які слова на мозаїці слів і тегів вам відомі? / <i>логічна</i> – Відтворіть заковані у хмаринці назви та вислови. / <i>логічна, інформаційна</i>	<i>(позано на екрані шкільного телевізора)</i>

		закінчилася. На нас чекає знайомство з ОУН – організацією, яка протягом багатьох років вела невтомну боротьбу за незалежність та самовизначення нашого народу. Чому ж виникла ОУН? Якими були її цілі та методи? Який вплив вона мала на хід історії? Ці та багато інших питань ми розкриємо на цьому уроці. ОУН – це не просто назва, це символ стійкості, самовідданості та віри в щасливе майбутнє України. Її діяльність – це не лише сторінки підручників, це живі історії людей, які не змирилися з окупацією, які прагнули свободи для своєї Батьківщини. Тож приготуйтеся до захоплюючої подорожі в минуле, де ми з вами дослідимо витoki, ідеологію та діяльність ОУН – однієї з найважливіших сторінок української історії. / інформаційна		
3 хв	IV. Актуалізаційний етап	* усна робота з візуальними зображеннями 	1. Який історичний період ми зазраз вивчаємо з історії України? (Венгер) 2. Що вам відомо про роль українських націоналістичних угруповань на початку Першої світової війни? (Рогозіна) 3. Проаналізуйте інтелект-карту на с. 148. Які з основних пунктів вказаної схеми для вас є найважливішими? (всі учні)	логічна логічна логічна, інформаційна
23 хв	V. Етап вивчення нового матеріалу	1. * письмова парна робота з роздатковим матеріалом	Парна робота з історичним письмовим джерелом Декалог («Десять заповідей українського націоналіста») «Я – Дух одвічної стихії, що зберіг Тебе від татарської потопа й поставив на грані двох світів творити нове життя:	інформаційна, логічна, мовленнєва, соціальна

- Нація (лат. natio – плем'я, народ) – спільність людей, об'єднаних, незалежно від їхнього етнічного походження, політичними інтересами, усвідомленням своєї спільності на певній території (землі) з певною державною організацією (суверенітетом), єдиним громадянством, юридичними правами та обов'язками. / інформаційна

* групова робота з учнів з додатковими джерелами інформації

- Організація українських націоналістів, створена 1929 р. у Відні, оформила націоналістичний напрям в

1. Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї.
 2. Не дозволиш нікому плямити слави, ні чести Твоїї Нації.
 3. Пам'ятай про великі дні наших Визвольних змагань.
 4. Будь гордий з того, що Ти є спадкоємцем боротьби за славу Володимирового Тризуба.
 5. Пімстиш смерть Великих Лицарів.
 6. Про справу не говори з тим, з ким можна, а з тим, з ким треба.
 7. Не заважаєшся виконати найнебезпечнішого чину, якщо цього вимагатиме добро справи.
 8. Ненавистю й безоглядною боротьбою прийматимеш ворогів Твоїї Нації.
 9. Ні просьби, ні грозьби, ні тортури, ані смерть не приневолять Тебе виявити тайни.
 10. Змагатимеш до поширення сили, слави, багатства й простору Української Держави».
- Автор «Декалогу» - Степан Ленкавський, . Вперше «Декалог» був надрукований як вкладка до «Сурми», влітку 1929 року.
- «Десять заповідей українського націоналіста» стали загальновідомими під своєю грецькою назвою «Декалог».

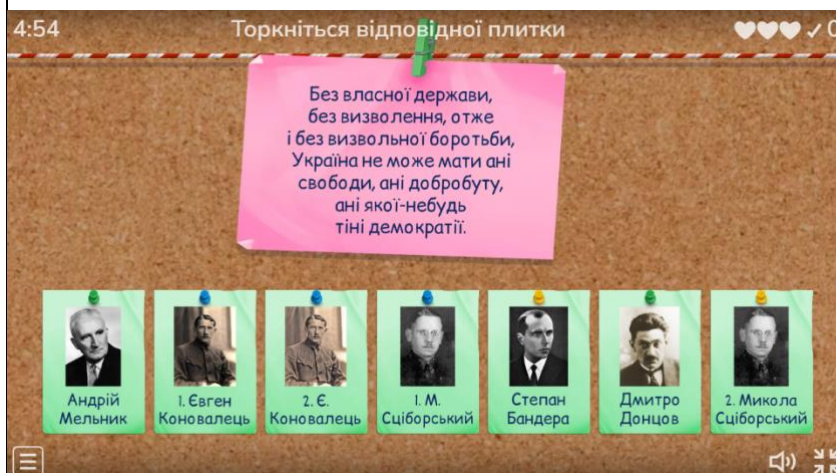
Питання для обговорення:

- До чого закликає документ?
- Яку мету переслідували українські націоналісти?
- Чи відображені в Декалозі ідеї «інтегрального націоналізму»?
- Спробуйте відтворити образ українського націоналіста, згідно Декалогу.

	українському русі. Засновниками ОУН стали Українська військова організація (УВО), що об'єднувала колишніх офіцерів української армії та вела збройну боротьбу проти польської окупації Східної Галичини, студентські організації — «Асоціація української націоналістичної молоді» (Львів), «Українська націоналістична молодь» (Прага), «Легіон українських націоналістів» (Подєбради, ЧСР) та інші націоналістичні групи. ОУН очолив керівник УВО, командир УСС у роки визвольних змагань, полковник Є. Коновалець / <i>інформаційна</i> - Ідеологією ОУН став інтегральний націоналізм, розроблений Д. Донцовим, який відкидав демократичні ідеали, стверджуючи, що демократична м'якотілість стала причиною поразки визвольних змагань 1917—1921 рр. Такої самої думки дотримувалися і його наступники Д. Андрієвський і М. Сціборський. Вони проголошували найвищою цінністю національну державу, на чолі якої мав стати верховний провідник — вождь. / <i>інформаційна</i>	Робота в групах Метод «Пошук інформації» Учні поділяються на 5 груп. У групі в кожного члена є ролі (керівник, інформатори та оратор). За допомогою додаткових джерел інформації та роздаткового матеріалу (програмові документи ОУН. Конституція Української держави Миколи Сціборського. Уривки з книги «Націкоратія» Миколи Сціборського) школярі розглядають ключові аспекти свого питання. Ключові проблеми аналізу для учнівських груп: <i>I група</i> досліджує державний лад майбутньої держави; <i>II група</i> – соціальний лад; <i>III група</i> – економічний лад; <i>IV група</i> – вирішення земельного питання; <i>V група</i> - стан розвитку промисловості. В кінці роботи учні мають заповнити певні колонки таблиці на дошці: <table><tr><th>№</th><th>Сфери діяльності держави</th><th>Зміст</th></tr><tr><td>1.</td><td>Державний лад</td><td>Націократія – влада нації в державі. На чолі держави – Вождь Нації. Незалежний суд. Заборона політичних партій.</td></tr><tr><td>2.</td><td>Соціальна політика</td><td>Матеріальний та духовний розвиток всіх представників нації</td></tr><tr><td>3.</td><td>Економічний лад</td><td>Змішані форми власності, планова економіка, одержавлення економіки.</td></tr><tr><td>4.</td><td>Аграрна політика</td><td>Право приватної власності, трудові селянські господарства.</td></tr></table>	№	Сфери діяльності держави	Зміст	1.	Державний лад	Націократія – влада нації в державі. На чолі держави – Вождь Нації. Незалежний суд. Заборона політичних партій.	2.	Соціальна політика	Матеріальний та духовний розвиток всіх представників нації	3.	Економічний лад	Змішані форми власності, планова економіка, одержавлення економіки.	4.	Аграрна політика	Право приватної власності, трудові селянські господарства.	<i>інформаційна</i> <i>, логічна,</i> <i>мовленнєва,</i> <i>хронологічна,</i> <i>економічна,</i> <i>громадянська</i> <i>, соціальна</i>
№	Сфери діяльності держави	Зміст																
1.	Державний лад	Націократія – влада нації в державі. На чолі держави – Вождь Нації. Незалежний суд. Заборона політичних партій.																
2.	Соціальна політика	Матеріальний та духовний розвиток всіх представників нації																
3.	Економічний лад	Змішані форми власності, планова економіка, одержавлення економіки.																
4.	Аграрна політика	Право приватної власності, трудові селянські господарства.																

2.

* групова робота з учнів з додатковими джерелами інформації та інтерактивною вправою Wordwall

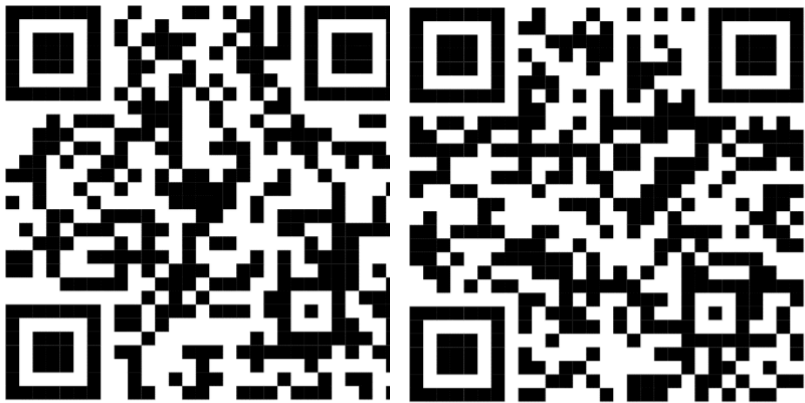

5.	Розвиток промисловості	Націоналізація основних галузей промисловості
----	------------------------	---

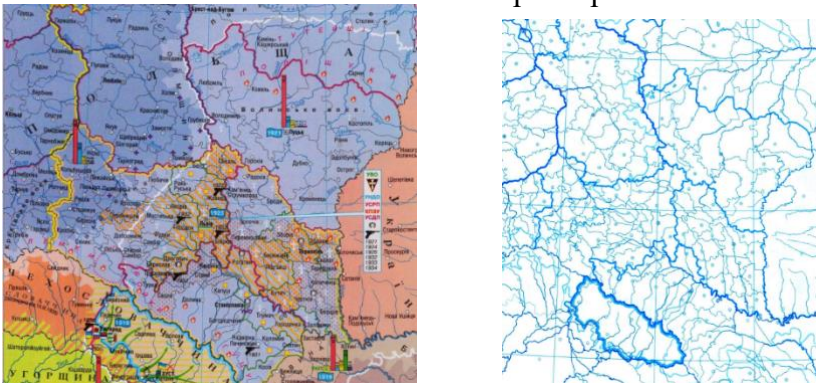
Інтерактивна вправа Wordwall (варіант: «Знайти відповідність»)

– Учні об'єднуються в три групи. За допомогою додаткових джерел інформації знайдіть цитати ключових членів ОУН (С. Бандеру, М. Сціборського, А. Мельника та Д. Донцова), ввівши у пошукову систему запит за *наступним алгоритмом*: цитати [назва історичного діяча] (на даний процес дається 5-6 хв.). Після цього один з учасників групи (вибір здійснюється учнями групи) має просканувати і за допомогою свого гаджета зайти на сайт «Wordwall». Зайшовши на даний сайт, необхідно розпочати вправу, настигнувши кнопку «Розпочати». Перед вами вилітають написи з цитатами та портрети основних діячів ОУН. Торкніть відповідної плитки, щоб вставити відповідність між цитатою та історичним діячем. *Увага!* Цитати можуть стосуватися одного і того самого історичного діяча (коло таких діячів стоїть цифра 1 та 2 і відповідно до їхніх цитат також). У кожній групі є тільки три «життя». За неправильну відповідь одне «серце» знімається. Час обмежений – 5 хвилин. Після проходження вправи тиснете кнопку «Показати список переможців» та придумайте псевдонім вашої групи і запишіть його в рейтинг вправи.

інформаційно-комунікаційна, логічна, мовленнєва, соціальна, цифрова

	- Убивство в 1934 р. міністра внутрішніх справ Польщі Б. Перацького було, з одного боку, помстою за політику пацифікації, а з іншого, — викликом світовій громадськості у зв'язку з порушенням Польщею прав національних меншин. <i>/ інформаційна</i> * індивідуальна письмова робота з інтелект-картами та qk-кодами * індивідуальна робота з учнів з додатковими джерелами інформації - Серйозним ударом по ОУН стало вбивство у травні 1938 р. Лідера організації Є. Коновальця. Напередодні вирішальних в історії Європи та світу подій організація залишилася без керівника. У середині ОУН позначився розкол між її закордонним проводом, на чолі з А. Мельником, і структурою ОУН на західноукраїнських землях, головою якої від 1933 р. Був С. Бандера. Перші серйозні розбіжності між двома лідерами відбулися під час подій у Карпатській	Метод «Коло ідей» (Гра «Ярамарок ідей») – Я зараз оголошу вам дискусійне питання, яке ви маєте обговорити. Учні об'єднуються в три групи. Групи мають відповісти на наступне питання: «Яку роль в розвитку ідеології ОУН відіграли Степан Бандера, Андрій Мельник, Микола Сціборський та інші діячі організації?». Учні сканують qk-коди, щоб ознайомитися з двома інтелект-картами. Після закінчення обговорення кожна з груп по черзі висуває одну ключову думку, яка буде вирішенням вказаного питання. З усіх думок учасники груп мають вибрати найкращу. Ідеї інших груп можна доповнювати і розвивати. – Прочитайте уривок з листа А. Мельника та С. Бандери, а також спогадів М. Сціборського на рахунок національного питання. Спробуйте дати відповідь на наступні питання: «В чому суперечливість національного питання в ідеології ОУН на ранньому етапі існування цієї організації?» <i>Уривок листа А. Мельника та С. Бандери від 10 серпня 1940 року:</i> «Відносно Сціборського, то двоякі факти рішають про те, що він не може бути в ПУН. По-перше, він	<i>інформаційна , логічна, мовленнєва, громадянська</i> <i>інформаційна , логічна, мовленнєва</i>
--	---	--	---

		Україні. А. Мельник, як більш обізнаний у європейських справах передвоєнної Європи, категорично заборонив перехід членів ОУН із Галичини до Закарпаття. / <i>інформаційна, хронологічна</i> * парна робота з учнів з текстом підручника та вирішення проблемних питань - У 1940 р. між А. Мельником і С. Бандерою відбулася зустріч, яка завершилася розривом між двома лідерами. У квітні 1941 р. у Кракові на II Великому зборі ОУН С. Бандеру було проголошено провідником, а А. Мельник був виключений з організації, після чого постали дві організації — ОУН(б) та ОУН(м). Крім того, II Великий збір був присвячений підготовці до здобуття влади в Україні в умовах, коли наближався напад Німеччини на СРСР. / <i>інформаційна, хронологічна</i>	виказує неприпустимі в націоналіста браки особистої моралі в родинному житті... Що зроблено би сьогодні з яким-небудь низовим членом, коли б він покинув жінку і став жити з підозрілою московською жидівкою? Чи держала б його організація хоч один день? Та ж засади моралі й етики в родинному житті – це підставові принципи націоналістичної моралі». <i>Зі спогадів М. Сціборського</i>: «Непримиренність у лінії як зовнішньої, так і внутрішньої політики є причиною, чому ці противники мене недолюблюють і приписують мені сім гріхів світу, про що Ви напевно не раз чували». Метод «Мозкового штурму» (варіант: «кульки» або «мережа») В парах проаналізуйте текст на с. 149 та спробуйте дати відповідь на проблемне питання: «Які були основні причини розколу ОУН?». Питання вказується на дошці у формі кулі. Учні читають текст і усно висувують власні думки щодо цього питання. Під час цього, я буду записувати всі ваші пропозиції у вигляді зв'язаних між собою кульок на дошці. Пізніше вибираються найкращі думки.	<i>інформаційна, логічна, мовленнєва</i>
--	--	--	--	---

		* парна робота з історичним атласом та контурною картою з історії України 	Індивідуальне завдання* – В парах проаналізуйте історичний атлас на с. 19 (Західноукраїнські землі в міжвоєнний період) та виконайте всі завдання контурної карти.	<i>інформаційна , логічна, просторова</i>
6 хв	VI. Етап узагальнення та систематизації знань	* індивідуальна робота учнів з інерактивною вправою Wordwall 	Інтерактивна вправа Wordwall (варіант: «Відповідні пари») А тепер підсумуємо те, що ви сьогодні дізналися. За допомогою свого гаджета проскануйте qr-kod і перейдіть на сайт «Wordwall». Зайшовши на даний сайт, необхідно розпочати вправу, натиснувши кнопку «Розпочати». У вправі є 2 колонки. Вам потрібно знайти пари між ними. Торкніть певної пари в одній колонці, щоб знайти відповідну в іншій. Час обмежений – 5 хвилин. Після проходження вправи тиснете кнопку «Показати список переможців» та вказуємо своє ім'я або псевдонім і записуємо його в рейтинг вправи. Робота триває 5-6 хв.	<i>інформаційно –логічна, аксіологічна, цифрова</i>

1 хв	VII. Висновки	– Отже, сьогодні на уроці ми дізналися про те, що ОУН через історичні обставини, що склалися напередодні Другої світової війни, очолила національно-визвольний рух українців на західноукраїнських землях в міжвоєнний період. Ідеологічною основою діяльності ОУН став інтегральний націоналізм — тоталітарна (авторитарна) ідеологія, яка й зумовила особливості діяльності організації в 1930-ті рр./інформаційна. Серед основних ідеологів українського націоналізму слід відзначити Миколу Сціборського, який став фундатором націократії – нової ідеології в українському національному русі. Спадщина ОУН дотепер залишається актуальною, оскільки С. Бандера, А. Мельник, М. Сціборський та інші члени цієї організації спробували розробити основні засади функціонування майбутньої Української Собороної Незалежної Держави / <i>інформаційна</i>		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		За параграфом 41 виконати завдання (<i>обов'язково</i>): - Повторити параграф 41 підручника; /<i>логічна, інформаційна, мовленнєва, хронологічна</i> - За допомогою нейромережі Gemini складіть просту змістову таблицю, в якій необхідно висвітлити основні складові українського інтегрального націоналізму. Особливу увагу треба звернути на націократію Миколи Сціборського. Для генерації таблиці використовуйте матеріал електронного підручника. Таблицею поділитися з вчителем і переписати в зошит. Відеоінструкція. URL: https://youtu.be/CHn4aA0HLKc?si=BaluJ49tqDYG19k /<i>логічна, інформаційна, мовленнєва, цифрова, інформаційно-комунікаційна, громадянська</i>	

